

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการวิจัยรูปแบบการจัดการปัญหาหนี้สินอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโนนทัน
ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น

โดย
นายบุญช่วง มีทาและคณะ

สนับสนุนโดย
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการวิจัยรูปแบบการจัดการปัญหาหนี้สินอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโนนทัน
ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอบ้านเสด็จ จังหวัดขอนแก่น

คณะผู้วิจัย

นายบุญช่วง มีทา
นายชัย สีหามันต์
นายประคอง เหล่าหมวด
นายสุพชัย แก่นพิมพ์
นายสังเวียน นุปผา
นายพิชิต รินน้อย
นางเข็ม เหล่าหมวด
นางบัวลี กองพา
นางสาว อุทัยสา
นางพิกุล สีมัดจันทร์

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมา และวิถีชีวิตตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านโนนทัน 2) เพื่อศึกษาสถานการณ์หนี้สิน และเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดภาวะหนี้สินของชุมชนบ้านโนนทัน 3) เพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่ทำให้การจัดการหนี้สินที่ผ่านมาไม่สามารถแก้ปัญหาได้สำเร็จ 4) เพื่อศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถจัดการปัญหาหนี้สินทั้งในชุมชนและนอกชุมชนบ้านโนนทัน 5) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการปัญหาหนี้สินอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโนนทัน 6) เพื่อสร้างแบบอย่างครอบครัว และกลุ่มในชุมชนที่สามารถจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาหนี้สินได้ ใช้กระบวนการศึกษาแบบมีส่วนร่วม แบบสอบถาม สัมภาษณ์กลุ่ม รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการศึกษาดังนี้

ผลการศึกษาพบว่า บ้านโนนทัน หมู่ที่ 8 ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น เป็นหมู่บ้านชนากลาง ปัจจุบันมีบ้านเรือนประมาณ 200 หลังคาเรือน ชาวบ้านทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก ได้แก่ การทำไร่อ้อย ที่ถือว่าเป็นรายได้หลักของครอบครัว เฉลี่ยปีละประมาณ 2-3 แสนบาท/ครอบครัว ภายหลังจากกระแสการพัฒนาของประเทศไทยที่ส่งเสริมการผลิตเชิงพาณิชย์ เน้นการผลิตเพื่อขาย และกระตุ้นการบริโภค ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงจากการพึ่งตนเอง เน้นการซื้ออยู่ซื้อกินเป็นหลัก สถานการณ์ด้านทรัพย์สินสำรวจ 136 หลังคาเรือนมูลค่า 51,345,504 บาท อันดับหนึ่งคือ บ้าง รองลงมาคือรถยนต์ส่วนบุคคล และรถแทรกเตอร์ที่ใช้ในการเกษตร ซึ่งทรัพย์สินเหล่านี้คิดบนฐานที่มีค่าเสื่อมถอย ยกเว้นที่ดิน อย่างไรก็ตาม ทรัพย์สินบางส่วนยังติดจำนองในธนาคาร จากสถานการณ์ทรัพย์สินที่วิจัยจึงได้ทำการเก็บข้อมูลรายรับ-รายจ่าย ซึ่งเป็นตัวบ่งบอกสถานการณ์ของชาวบ้านได้ โดยเก็บเฉพาะกลุ่มเกษตรกร 63 ราย เป็นเวลา 1 เดือน ปรากฏว่ารายรับส่วนใหญ่มาจากภาคการเกษตรคิดเป็น 286,812 บาท รับจ้าง 74,220 บาท และ ภาษี 73,500 บาท ตามลำดับ รวมรายรับทั้งสิ้น 453,032 บาท สำหรับรายจ่าย เกิดขึ้นจากการใช้เป็นค่าน้ำมันและซ่อมรถคิดเป็น 155,024 บาท ค่าอาหาร 123,762 บาท และ การเกษตร 53,927 บาท รวมรายจ่ายทั้งสิ้น 465,016 บาท จะเห็นได้ว่ารายรับกับรายจ่ายไม่สมดุลกัน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องหาเงินอีกส่วนหนึ่งมาใช้จ่าย จากการศึกษาพบว่า แหล่งกู้ยืมของชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเงินกูในระบบ เช่น ธ.ก.ส ส่วนก้นอกระบบจะเป็นการกู้ยืมญาติพี่น้องกันเอง ส่วนเงินกู้รายวันไม่มี อย่างไรก็ตาม ถ้าดูจากรายจ่ายในอันดับสอง เป็นเรื่องค่าอาหาร ซึ่งในความเป็นจริงชาวบ้านสามารถที่จะลดการบริโภค และจัดทำหรือปลูกพืชกินเองได้ อันจะเป็นการลดค่าใช้จ่ายลง ดังนั้น ชาวบ้านจึงร่วมกันวิเคราะห์ถึงสาเหตุและหาแนวทางที่จะแก้ไขปัญหาจึงกำหนดแนวทาง คือ 1.การรวมกลุ่มเป็นจึงหาน้ำมัน อันเนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ทำ

การเกษตรตลอดปีความจำเป็นในการใช้น้ำมันจึงมีมาก ถ้าทุกคนสามารถที่จะรวมกลุ่มเพื่อจัดซื้อน้ำมัน หรือจัดทำสหกรณ์จะทำให้ชาวบ้านลดค่าใช้จ่ายลงได้ 2.ลดค่าใช้จ่ายอาหารหันมาผลิตเองโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง 3. การทำเกษตรต้นทุนต่ำและไม่ตามตลาด ผลิตพืชกินและลดพืชขาย แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ทีมวิจัยไม่สามารถพัฒนาตามแนวทางที่วิเคราะห์ได้อันเนื่องจาก การทำอาชีพตลอดปีจึงไม่สามารถทำการวิจัยให้สำเร็จตามระยะเวลาของ สกว. ได้ แต่อย่างไรก็ตาม ทีมวิจัยก็จะทำการพัฒนาชุมชนโดยใช้ฐานข้อมูลที่ศึกษาได้เป็นการแก้ไข ปัญหา

คำนำ

รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการปัญหาหนี้สินอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโนนทัน ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น รหัส RDG53E0026 ได้รับงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตั้งแต่ กรกฎาคม 2553 – มิถุนายน 2554

บัดนี้ทีมวิจัยได้จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์เสร็จสิ้นแล้ว ด้วยความพยายามอันเนื่องจากทีมวิจัยไม่ถนัดทำรายงานจึงทำให้ล่าช้า อย่างไรก็ตาม ทีมวิจัยหวังว่ารายงานนี้คงจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องไม่มากนัก

ท้ายนี้ต้องขอขอบคุณ สกว. ผู้สนับสนุนทุน พี่เลี้ยงโครงการ ที่คอยให้คำปรึกษาและชี้แนะแนวทางมาโดยตลอด และขอบคุณพี่น้องชาวบ้านโนนทันที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ด้วยความเคารพ

ทีมวิจัยบ้านโนนทัน

กันยายน 2555

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ	
คำนำ	
สารบัญ	
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 วัตถุประสงค์	4
1.3 กรอบแนวคิดการวิจัย	5
1.4 ขอบเขตการศึกษา	6
1.5 ขั้นตอนและวิธีการศึกษาวิจัย	6
1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	7
1.7 คณะผู้รับผิดชอบโครงการ	8
1.8 แผนงานกิจกรรม	9
1.9 แผนปฏิบัติการ	18
บทที่ 2 บริบทชุมชน	
2.1 สภาพพื้นที่ทั่วไป	20
2.2 ความสัมพันธ์และกลุ่มในชุมชน	27
2.3 ลำดับเหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลงของชุมชน	29
2.4 การพัฒนาและสถานการณ์หนี้สินของบ้านโนนทัน	30

(ต่อ)

บทที่3 วิธีการดำเนินงาน

3.1 การเตรียมการ	32
3.2 การศึกษาข้อมูล	36
3.3 บทเรียนของการศึกษาข้อมูล	36
3.4 ปัญหาอุปสรรค	36

บทที่4 ผลการศึกษา

4.1 สภาพปัญหาและสถานการณ์หนี้สิน	38
4.2 สาเหตุของการเป็นหนี้	43
4.3 ปัจจัยและเงื่อนไขที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้สิน	44
4.4 องค์ความรู้และภูมิปัญญาในการแก้ไขปัญหานี้สิน	44

บทที่5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป	46
5.2 ข้อเสนอแนะ	47

ภาคผนวก	48
---------	----

ประวัติทีมวิจัย	54
-----------------	----

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

บ้านโนนทัน หมู่ที่ 8 ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น เป็นหมู่บ้านชนากลาง ปัจจุบันมีบ้านเรือนประมาณ 200 หลังคาเรือน มีประชากรประมาณ 1,000 คน มีวัด 1 แห่ง และโรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง ชาวบ้านทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก ได้แก่ การทำไร่อ้อย โดยอ้อยถือเป็นพืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้หลักให้ชาวบ้าน การทำไร่อ้อยเป็นอาชีพทางการเกษตรที่แพร่หลายในหมู่บ้านภายหลังจากได้รับการส่งเสริมจากโรงงานน้ำตาลน้ำพอง จ.ขอนแก่น มาตั้งแต่ ปี 2528 แต่ชาวบ้านก็ยังคงทำนา โดยข้าวนาจะเน้นเก็บไว้บริโภคในครัวเรือน ส่วนข้าวไร่ซึ่งแพร่หลายในช่วงประมาณ 5 ปี ที่ผ่านมา จะปลูกในพื้นที่ไร่อ้อยที่เตรียมจะปลูกอ้อยใหม่โดยเน้นขายเป็นรายได้เสริมของครัวเรือน นอกจากนี้ยังมีการทำสวนมะม่วง เลี้ยงสัตว์ (วัว ควาย) รับจ้าง และทอดผ้าไหมเป็นอาชีพเสริม

ทรัพยากรในชุมชน ประกอบด้วย

1) ที่ดิน ที่อยู่อาศัยเป็นโฉนดและ นส.3 ส่วนที่ดินทำกินส่วนใหญ่เป็นที่ดินในเขต สปก.4-01 ชาวบ้านส่วนใหญ่มีที่ดินเป็นของตนเอง สภาพดินส่วนใหญ่เป็นดินทรายขาดความอุดมสมบูรณ์ มีการใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อการเกษตรเป็นหลัก

2) แหล่งน้ำ เดิมมีห้วยธรรมชาติ คือ ห้วยเตยและห้วยแดง ปัจจุบันดินเงินกลายเป็นร่องน้ำ ซึ่งเป็นทางน้ำไหลเข้าอ่างเก็บน้ำห้วยเตยในฤดูฝน ปัจจุบันมีแหล่งน้ำที่เกิดจากการสร้าง ได้แก่ หนองสระ 3 แห่ง สระน้ำในไร่นา บ่อบาดาล และอ่างเก็บน้ำห้วยเตย ชาวบ้านไม่ได้ใช้ประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำห้วยเตยมากนักเพราะหมู่บ้านอยู่สูงกว่าอ่างและไม่มีระบบชลประทานมาช่วยเหลือ จึงใช้ประโยชน์จากหนองสระและบ่อบาดาลเป็นหลักเพื่อทำประปาหมู่บ้าน อาศัยน้ำฝน และสระน้ำในไร่นาเพื่อการเกษตร

3) ป่าไม้ เดิมมีป่าไม้จำนวนมาก ปัจจุบันเหลือเป็นป่าชุมชนเนื้อที่ประมาณ 200 กว่าไร่ และป่าคอนปู้ตาประมาณ 10 กว่าไร่ ชาวบ้านใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน คือการเก็บเห็ด และสมุนไพร ส่วนป่าคอนปู้ตาจะใช้ประกอบพิธีเลี้ยงผีปู้ตา และจัดบุญบั้งไฟทุกปี

สภาพปัญหา

ภายหลังจากกระแสการพัฒนาของประเทศที่ส่งเสริมการผลิตเชิงพาณิชย์ เน้นการผลิตเพื่อขาย และกระตุ้นการบริโภคของประชาชน ประกอบกับบ้านโนนทันเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้เมือง (ห่างเมืองขอนแก่น 25 กิโลเมตร) ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลง จากเดิมเคยเป็น

ชาวนาที่สามารถพึ่งตนเองได้ทั้งปัจจัย 4 และทำการผลิตเน้นการบริโภคในครัวเรือนโดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีชีวิตที่พึ่งพิงภายนอกมากขึ้น เน้นการซื้อขายซื้อกันเป็นหลัก ดังจะเห็นได้จากจำนวนร้านค้าในชุมชนที่มีอยู่ทุกกลุ่ม รถพุ่มพวง รถเร่ขายเนื้อ รถขายสินค้าฟุ่มเฟือยที่เข้ามาในหมู่บ้านอย่างไม่ขาดสายในแต่ละวัน ตลาดนัดที่มีทั้งในหมู่บ้าน และตลาดนัดตำบลโนนสมบูรณ์ ก็เป็นที่นิยมของชาวบ้านในการไปซื้อหาสินค้า โดยเฉพาะอาหาร การผลิตแบบดั้งเดิมที่เคยทำนา ปลุกผักสวนครัว เลี้ยงหมู เป็ดไก่ไว้กินเป็นอาหาร เลี้ยงวัว ควายไว้ใช้แรงงาน ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงสู่การปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวเพื่อขายเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นไร่ปอ ไร่มันสำปะหลัง และในปัจจุบันคือไร่อ้อย ซึ่งต้องใช้เงินลงทุนสูงกับปัจจัยการผลิตต่างๆ โดยเฉพาะการซื้อปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดหญ้าและแมลง และค่าจ้างแรงงานตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมดิน การปลูก การเก็บเกี่ยวผลผลิต และการขนส่ง การทำไร่อ้อยที่ต้องใช้พื้นที่จำนวนมาก ทำให้ชาวบ้านต้องเสียเวลาในการดูแลรักษาอย่างมากจนแทบไม่มีเวลาว่าง ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ไม่มีเวลาปลูกอยู่ปลูกกิน และหาอยู่หากินจากไร่นาและป่าเหมือนเมื่อก่อน จำเป็นต้องซื้อหาอาหารแทบทุกวัน เหตุปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้นล้วนแล้วแต่ทำให้ชาวบ้านตกอยู่ในสถานการณ์รายจ่ายมากกว่ารายได้ จำเป็นต้องกู้ยืมเงินจาก ธ.ก.ส. และแหล่งเงินกู้ต่างๆ เป็นหนี้สินกันแทบทุกหลังคาเรือน

ปัญหานำการวิจัย

จากสถานการณ์ที่กล่าวมา ทำให้ผู้นำชุมชนสนใจในปัญหานี้สิน ในปี 2551 จึงได้มีการเก็บข้อมูลจำนวนหนี้สินเบื้องต้นจากสมาชิกกลุ่มเกษตรผสมผสาน จำนวน 60 ครัวเรือน พบว่ามีจำนวนหนี้สินรวมกันมากกว่า 13 ล้านบาท ซึ่งหากเก็บข้อมูลทั้งชุมชนผู้นำชุมชนให้ข้อมูลว่าตัวเลขหนี้สินน่าจะไม่น้อยกว่า 20 ล้านบาท นอกจากนี้กลุ่มแม่บ้านยังได้ประมาณการตัวเลขรายจ่ายเกี่ยวกับอาหารของครัวเรือนในแต่ละวันว่าเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 100 บาท ต่อวันต่อครัวเรือน

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านโนนทันได้พยายามหาทางออกของปัญหานี้สินร่วมกันหลายแนวทาง ไม่ว่าจะเป็น การรวมกลุ่มออมทรัพย์ การทำไร่นาสวนผสม และการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ โดยเริ่มต้นจากกลุ่มเล็กๆ แล้วค่อยๆ ขยายผล และใช้เวลาหลายปีแต่ปัญหาก็ได้รับการแก้ไขบางส่วน เช่น การแก้ไขหนี้้นอกระบบบางส่วนจากการมากู้ยืมจากกลุ่มไปลงทุนทำการผลิต หรือนำไปใช้คืน ธ.ก.ส. เมื่อครบกำหนดชำระหนี้ในแต่ละปี มีสมาชิกกลุ่มเกษตรผสมผสานบางคนพยายามพึ่งตนเองด้วยเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การเลี้ยงปลา ปลุกผักสวนครัว เพาะเห็ด ทำน้ำยาเอนกประสงค์ แชมพูสมุนไพร เป็นต้น กลุ่มผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพก็พยายามผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดอย่างต่อเนื่อง แต่ปริมาณก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิกชาวบ้านจึงจำเป็นต้องซื้อปุ๋ยเคมีจากภายนอกอยู่เป็นจำนวนมาก

ดังนั้น ชาวบ้านจึงได้ร่วมกันประเมินผลกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนพยายามหาแนวทางในการพึ่งตนเอง ลดรายจ่ายในครัวเรือนเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สิน พบว่า แนวทางแก้ไขปัญหานี้สินที่ควรเน้นคือการลดรายจ่ายในครัวเรือนให้มากที่สุด และควรจะค้นหาแนวทางการเพิ่มรายได้และพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมกับวิถีชีวิต นอกจากนี้ควรให้ความสำคัญกับนโยบายพัฒนาของรัฐที่ไม่เหมาะสมด้วย ตลอดจนต้องสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังจากทุกส่วนไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ปราชญ์ผู้รู้ ผู้นำชุมชน วัด โรงเรียน รวมถึง อบต. และต้องทดลองปฏิบัติการแก้ไขปัญหาร่วมกันอย่างจริงจัง เพื่อหาข้อสรุปร่วมกันให้ได้ว่ากิจกรรมใดเป็นรูปแบบที่เหมาะสมต่อการแก้ไขปัญหานี้สินของชุมชน ทั้งนี้ชาวบ้านมีความสนใจที่จะแก้ไขปัญหาด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนอีสาน มีการร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา “ไหใหญ่ล้น ไหน้อยบ่เต็ม” ทำให้ชาวบ้านเริ่มเข้าใจสถานการณ์ปัญหาของตนเอง อีกทั้งยังสนใจอย่างยิ่งที่จะทดลองแก้ไขปัญหาด้วยเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนจึงได้ร่วมกันจัดทำโครงการวิจัยค้นหารูปแบบการจัดการปัญหานี้สินอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนขึ้น เพื่อใช้กระบวนการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหานี้สินและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนกันอย่างยั่งยืนต่อไป

คำถามวิจัย

1. คำถามวิจัยหลัก รูปแบบการจัดการปัญหานี้สินอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโนนทัน ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอบ้านแซด จังหวัดขอนแก่น ควรเป็นอย่างไร
2. คำถามวิจัยย่อย
 - 1) ประวัติศาสตร์ความเป็นมา และวิถีชีวิตตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของคนบ้านโนนทันเป็นอย่างไร
 - 2) สถานการณ์หนี้สิน สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้เกิดภาวะหนี้สินของชุมชนบ้านโนนทันเป็นอย่างไร
 - 3) การจัดการหนี้สินที่ผ่านมามีปัจจัยและเงื่อนไขอะไรที่ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ
 - 4) องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถจัดการปัญหานี้สินทั้งในชุมชนและนอกชุมชนบ้านโนนทันมีอะไรบ้างและอย่างไร
 - 5) รูปแบบการจัดการปัญหานี้สินอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโนนทันเป็นอย่างไร และจะพัฒนารูปแบบนี้ได้อย่างไร

1.2.วัตถุประสงค์

เชิงวิจัย

1) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมา และวิถีชีวิตตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านโนนทัน

2) เพื่อศึกษาสถานการณ์หนี้สิน และเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดภาวะหนี้สินของชุมชนบ้านโนนทัน

3) เพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่ทำให้การจัดการหนี้สินที่ผ่านมาไม่สามารถแก้ปัญหาได้สำเร็จ

4) เพื่อศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถจัดการปัญหาหนี้สินทั้งในชุมชนและนอกชุมชนบ้านโนนทัน

5) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการปัญหาหนี้สินอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโนนทัน

เชิงพัฒนา

1) เพื่อสร้างแบบอย่างครอบครัว และกลุ่มในชุมชนที่สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาหนี้สินได้

1.3 กรอบแนวคิดการวิจัย

Input

- 1. ต้นทุนทรัพยากรในชุมชน
 - ที่ดิน
 - แหล่งน้ำ
 - ป่า
- 2. บทเรียนการดำเนินการแก้ไขปัญหาพื้นที่ผ่านมา
 - การรวมกลุ่มออมทรัพย์
 - การทำไร่ นา สวน สม
 - การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ
- กลุ่มเกษตรผสมผสาน
- 3. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
- 4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน
- 5. กลุ่มชาวบ้านในชุมชนที่ต้องการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง
- 6. ความเข้มแข็งขององค์กรประกอบในชุมชน
 - วัด
 - ครอบครัว
 - โรงเรียน
 - อบต.

Process

- 1) การเตรียมทีมวิจัย และที่ปรึกษา โดยการจัดประชุมทำความเข้าใจโครงการวิจัย วัตถุประสงค์ วิธีการแบบบทบทหน้าที่ วางแผนการทำงาน พัฒนาทักษะการเก็บข้อมูล และการออกแบบเครื่องมือในการศึกษาข้อมูลแบบมีส่วนร่วม
 - 2) การเตรียมชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง โดยการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการวิจัย และวางแผนการศึกษาวิจัย ตลอดจนแบบบทบทในการทำงานวิจัยร่วมกับองค์กรที่เกี่ยวข้อง
- 8.2 การศึกษารวบรวมข้อมูล
- 1) เก็บรวบรวมข้อมูลบริบทชุมชนและวิถีชีวิตด้านต่างๆ โดยการศึกษาจากฐานข้อมูลของชุมชน อบต. เอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อย ตลอดจนการสำรวจพื้นที่ร่วมกัน โดยใช้เครื่องมือแผนที่ดิน
 - 2) เก็บรวบรวมสถานการณ์ปัญหา ข้อมูลรายรับ รายจ่าย และหนี้สินในครัวเรือนด้วยการใช้บัญชีครัวเรือน การสัมภาษณ์รายครัวเรือน ฯลฯ
 - 3) เก็บรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการแก้ไขปัญหาหนี้สิน ของชุมชนบ้านโนนหัน โดยการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อย
 - 4) เก็บรวบรวมความรู้ภายในชุมชนเกี่ยวกับการจัดการปัญหาหนี้สิน โดยการศึกษาจากเอกสาร หนังสือ สื่อที่เกี่ยวข้อง และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในรูปแบบศึกษาจากงานเชิงปฏิบัติการ
- 8.3 การสรุปและวิเคราะห์ข้อมูล
- 1) ประชุมสรุปข้อมูล และร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลในระดับทีมวิจัยและที่ปรึกษา
 - 2) จัดเวทีตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และกำหนดแนวทางการจัดการแสดงแก้ไขปัญหา ร่วมกับชุมชน3) สรุปและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดทำรายงานความก้าวหน้า
- 8.4 การปฏิบัติการทดลอง
- 1) ประชุมทีมวิจัย และที่ปรึกษา เพื่อกำหนดแผนรายละเอียด และคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายที่สนใจทดลองปฏิบัติการ
 - 2) ประชุมกลุ่มย่อยกับกลุ่มเป้าหมายที่สนใจจะทดลองปฏิบัติการในประเด็นต่างๆ
 - 3) แต่ละกลุ่มย่อยทดลองปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทุกเดือน
- 8.5 การติดตาม ประเมินผล และสรุปผลการวิจัย
- 1) ประชุมติดตามประเมินผล สรุป และวิเคราะห์ข้อมูลผลการปฏิบัติการทดลอง
 - 2) สรุปข้อมูลจากการศึกษาวิจัยทั้งหมดเพื่อจัดเวทีนำเสนอผลการศึกษาวิจัย และกำหนดแผนปฏิบัติการต่อเนื่องร่วมกับชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ และเผยแพร่ผลการศึกษาวิจัยสู่สาธารณะ

Output

- 1. ผลการศึกษา
- 1) ได้ข้อมูลประวัติศาสตร์ความเป็นมา และวิถีชีวิตตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านโนนหัน
- 2) ได้ทราบสถานการณ์หนี้สินระดับครัวเรือน และเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดภาวะหนี้สินของชุมชนบ้านโนนหัน
- 3) ได้ข้อมูลองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถจัดการปัญหาหนี้สินทั้งในชุมชนและนอกชุมชนบ้านโนนหัน
- 4) ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการจัดทราปัญหาหนี้สินอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโนนหัน
- 5) รูปแบบที่เหมาะสมของการจัดการปัญหาหนี้สินอย่างมีส่วนร่วม

2. ผลการพัฒนา

- 1) ได้แบบอย่างครอบครัว และกลุ่มในชุมชนที่สามารถจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาหนี้สินได้

1.4 ขอบเขตการศึกษา

1.4.1 ขอบเขตเนื้อหา

- 1) สถานการณ์หนี้สิน เหตุปัจจัยการเกิดภาวะหนี้สินของชุมชนบ้านโนนทัน
- 2) วิถีชีวิตด้านต่างๆ ของชุมชนบ้านโนนทันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ประวัติศาสตร์ชุมชน แผนที่ทรัพยากร ระบบความสัมพันธ์ของชาวบ้าน ปฏิทินชีวิตในรอบปี วิธีการผลิต ประเพณีวัฒนธรรม และความเชื่อ
- 3) องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นการจัดการปัญหาหนี้สินทั้งภายในและภายนอกชุมชนโนนทัน
- 4) รูปแบบการจัดการปัญหาหนี้สินอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโนนทัน

1.4.2 ขอบเขตพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย

-พื้นที่ ได้แก่ บ้านโนนทัน หมู่ที่ 8 ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอบ้านเสด็จ จังหวัดขอนแก่น
-กลุ่มเป้าหมาย

1) กลุ่มเป้าหมายหลัก	-กลุ่มเกษตรกรผสมผสานบ้านโนนทัน 60 คน (เป็นกลุ่มทดลองปฏิบัติการเป็นหลัก)
2) กลุ่มเป้าหมายรอง	-ชาวบ้านโนนทันที่สนใจ 40 คน
-พระสงฆ์วัดอรัญวาส บ้านโนนทัน 2 รูป
-ครู นักเรียน โรงเรียนบ้านโนนทัน 15 คน
-องค์การบริหารส่วนตำบลโนนสมบูรณ์ 4 คน

1.4.3 ขอบเขตระยะเวลา

-ระยะเวลา 1 ปี 2 เดือน (รวม 14 เดือน) ตั้งแต่ 1 ก.ค. 2553 – 31 ส.ค. 2554

1.4.4 ขอบเขตงบประมาณ

-งบประมาณในการดำเนินการทั้งสิ้น 200,000 บาท

1.5 ขั้นตอนและวิธีการศึกษาวิจัย

1.5.1 การเตรียมการ

- 1) การเตรียมทีมวิจัย และที่ปรึกษา โดยการจัดประชุมทำความเข้าใจโครงการวิจัย วัตถุประสงค์ วิธีการ แบ่งบทบาทหน้าที่ วางแผนการทำงาน พัฒนาทักษะการเก็บข้อมูล และการออกแบบเครื่องมือในการศึกษาข้อมูลแบบมีส่วนร่วม
- 2) การเตรียมชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง โดยการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการวิจัย และวางแผนการศึกษาวิจัย ตลอดจนแบ่งบทบาทในการทำงานวิจัยร่วมกับองค์กรที่เกี่ยวข้อง

1.5.2 การศึกษารวบรวมข้อมูล

1) เก็บรวบรวมข้อมูลบริบทชุมชนและวิถีชีวิตด้านต่างๆ โดยการศึกษาจากฐานข้อมูลของชุมชน อบต. เอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อย ตลอดจนการสำรวจพื้นที่ร่วมกัน โดยใช้เครื่องมือแผนที่เดินดิน

2) เก็บรวบรวมสถานการณ์ปัญหา ข้อมูลรายรับ รายจ่าย และหนี้สินในครัวเรือนด้วยการใช้บัญชีครัวเรือน การสัมภาษณ์รายครัวเรือน ฯลฯ

3) เก็บรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการแก้ไขปัญหานี้สินของชุมชนบ้านโนนทัน โดยการสัมภาษณ์ และประชุมกลุ่มย่อย

4) เก็บรวบรวมองค์ความรู้ภายนอกชุมชนที่เกี่ยวกับการจัดการปัญหานี้สิน โดยการศึกษาจากเอกสาร หนังสือ สื่อที่เกี่ยวข้อง และการไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในรูปแบบศึกษาดูงานเชิงปฏิบัติการ

1.5.3 การสรุปและวิเคราะห์ข้อมูล

1) ประชุมสรุปข้อมูล และร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลในระดับทีมวิจัยและที่ปรึกษา

2) จัดเวทีตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และกำหนดแนวทางแผนการปฏิบัติการทดลองแก้ไขปัญหาร่วมกับชุมชน

3) สรุปและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดทำรายงานความก้าวหน้า

1.5.4 การปฏิบัติการทดลอง

1) ประชุมทีมวิจัย และที่ปรึกษา เพื่อกำหนดแผนรายละเอียด และคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายที่สนใจทดลองปฏิบัติการ

2) ประชุมกลุ่มย่อยกับกลุ่มเป้าหมายที่สนใจจะทดลองปฏิบัติการในประเด็นต่างๆ

3) แต่ละกลุ่มย่อยทดลองปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทุกเดือน

1.5.5 การติดตาม ประเมินผล และสรุปผลการวิจัย

1) ประชุมติดตามประเมินผล สรุป และวิเคราะห์ข้อมูลผลการปฏิบัติการทดลอง

2) สรุปข้อมูลจากการศึกษาวิจัยทั้งหมดเพื่อจัดเวทีนำเสนอผลการศึกษาวิจัย และกำหนดแผนปฏิบัติการต่อเนื่องร่วมกับชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ และเผยแพร่ผลการวิจัยสู่สาธารณะ

1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

เชิงวิจัย

1) ได้ข้อมูลประวัติศาสตร์ความเป็นมา และวิถีชีวิตตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนบ้านโนนทัน

2) ได้ทราบสถานการณ์หนี้สินระดับครัวเรือน และเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดภาวะหนี้สินของชุมชนบ้านโนนทัน 3) ได้ข้อมูลองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถจัดการปัญหาหนี้สินทั้งในชุมชนและนอกชุมชนบ้านโนนทัน

4) ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการปัญหาหนี้สินอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านโนนทัน

5) ได้รูปแบบการจัดการหนี้สินที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านโนนทัน

เชิงพัฒนา

1) ได้แบบอย่างครบถ้วน และกลุ่มในชุมชนที่สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาหนี้สินได้

1.7 คณะผู้รับผิดชอบโครงการ

-ทีมวิจัย

- 1) นายบุญช่วง มีทา
- 2) นายชัย สีหะบัณฑิต
- 3) นายประคอง เหล่าหมวด
- 4) นายสุพชัย แก่นพิมพ์
- 5) นายสังเวียน นุปผา
- 6) นายพิชิต รินน้อย
- 7) นางเข็ม เหล่าหมวด
- 8) นางบัวลี กองพา
- 9) นางบาว อุทัยสา
- 10) นางพิกุล สีมัดจันทร์

-ทีมที่ปรึกษา

- 1) พระครูมงคล อนุรักษ์ธรรม
ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดอรัญวาส บ้านโนนทัน
- 2) นายวิรัตน์ ชาวศรี
ตำแหน่ง นายก อบต.โนนสมบูรณ์ 2 สมัย
- 3) นายวิชัย แก้วโพ
ตำแหน่ง ปลัด อบต.โนนสมบูรณ์
- 4) นายศักดิ์ ศรีหาโคตร
ตำแหน่ง ผอ.โรงเรียนบ้านโนนทัน

1.8 แผนงาน กิจกรรมและงบประมาณ

แผนงาน/กิจกรรม	ขั้นตอน/วิธีการ	กลุ่มเป้าหมาย	ระยะเวลา	ผลที่คาดว่าจะได้รับ (ตัวชี้วัด)	ผู้รับผิดชอบ
ขั้นเตรียมการ 1.ประชุมทีมวิจัยและที่ปรึกษา วัตถุประสงค์: เพื่อทำความเข้าใจโครงการ แบ่งบทบาท และออกแบบเครื่องมือการศึกษาวิจัย	1. ประสานทีมวิจัยและที่ปรึกษา 2. ทบทวนความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทำความเข้าใจโครงการ ทบทวนแผนงานร่วมกัน 3. แบ่งบทบาทหน้าที่ 4. ออกแบบเครื่องมือการศึกษาวิจัยแบบมีส่วนร่วม 5. วางแผนการทำงานร่วมกัน 6. บันทึกสรุปผลการประชุม และนัดหมายครั้งต่อไป	- ทีมวิจัย 10 คน - ที่ปรึกษา 4 คน - พี่เลี้ยง 2 คน	เดือนที่ 1 (1 วัน)	1. นักวิจัยทุกคนเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น วัตถุประสงค์ วิธีการ และแผนงาน โครงการวิจัยอย่างชัดเจนทุกคน 2. นักวิจัยได้แบ่งบทบาทหน้าที่ 3. ได้เครื่องมือการเก็บข้อมูล 4. มีแผนปฏิบัติการร่วมกัน 5. ได้บันทึกสรุปผลการประชุม และวันนัดประชุมครั้งต่อไป	ทีมวิจัย
2.เวทีชี้แจงโครงการวิจัยต่อชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง วัตถุประสงค์: เพื่อสร้างความเข้าใจโครงการ และความร่วมมือ ตลอดจนวางแผนวิจัยร่วมกับชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง	1. ประสานชาวบ้าน ผู้นำชุมชน โรงเรียน วัด และ อบต. 2. ทำความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โครงการวิจัย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น 3. วางแผนการวิจัยร่วมกัน 4. บันทึกสรุปผลการจัดเวที	- ทีมวิจัย 10 คน - ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน พระ ครู นักเรียน และ อบต. 100 คน	เดือนที่ 1 (1 วัน)	1. ชาวบ้าน และองค์กรที่เกี่ยวข้องเข้าใจงานวิจัย เพื่อท้องถิ่น วัตถุประสงค์ วิธีการ และ แผนงานโครงการวิจัยอย่างน้อยร้อยละ 70 2. มีแผนปฏิบัติการร่วมกันอย่างน้อยในช่วง 7 เดือนแรก 3. ได้บันทึกสรุปผลการจัดเวที	ทีมวิจัย

<u>ขั้นตอนการศึกษารวบรวมข้อมูล</u> 3.สำรวจพื้นที่ระบบนิเวศน์ และทรัพยากร (ดิน น้ำ ป่า ฯลฯ) ของชุมชน <u>วัตถุประสงค์:</u> เพื่อลงพื้นที่สำรวจข้อมูลระบบนิเวศน์ และทรัพยากรของชุมชน	1. ประสานทีมวิจัย 2. ประสานชาวบ้านผู้รู้ ผู้นำชุมชน อบต. โรงเรียน วัด และองค์กรที่เกี่ยวข้อง 3. ศึกษารวบรวมข้อมูลจากหลักฐานเอกสารที่เกี่ยวข้อง 4. สำรวจพื้นที่โดยใช้เครื่องมือแผนที่เดินดิน 5. จัดทำแผนที่เดินดิน และแผนภาพตัดขวาง แสดงระบบนิเวศน์และทรัพยากรชุมชน 6. บันทึกสรุปผลการเก็บข้อมูล	-ทีมวิจัย 10 คน -ที่ปรึกษา 2 คน -ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน พระ ครู นักเรียน และ อบต. 20 คน -พี่เลี้ยง 2 คน	เดือนที่ 2 (1 วัน)	1. ทีมวิจัยและชุมชน ได้เรียนรู้ และเข้าใจระบบนิเวศน์และทรัพยากรของชุมชนตนเองอย่างน้อยร้อยละ 70 2. นักวิจัยชาวบ้าน ได้พัฒนาทักษะการใช้เครื่องมือสำรวจข้อมูล ทั้ง แผนที่เดินดิน และแผนภาพตัดขวางอย่างน้อยร้อยละ 80 3. เกิดการประสานความร่วมมือในการทำงานร่วมกันของชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง 4. ได้ข้อมูลบริบทชุมชน แผนที่เดินดิน และแผนภาพตัดขวาง 5. ได้บันทึกผลการเก็บข้อมูล	ทีมวิจัย
4.เวทีกิษษาข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน วิถีชีวิต วิถีการผลิต และประเพณีวัฒนธรรม <u>วัตถุประสงค์:</u> เพื่อสำรวจ ค้นหาข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน วิถีชีวิต วิถีการผลิต และประเพณีวัฒนธรรม	1. ประสานทีมวิจัย ชาวบ้าน ผู้รู้ ผู้นำชุมชน อบต. โรงเรียน วัด และองค์กรที่เกี่ยวข้อง 2. สัมภาษณ์เจาะลึกรายบุคคลผู้รู้ ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ครู และ อบต. เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชน วิถีชีวิต วิถีการผลิต และประเพณีวัฒนธรรม 3. จัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อระดมและแลกเปลี่ยนข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน วิถีชีวิต วิถีการผลิต และประเพณีวัฒนธรรม	-ทีมวิจัย 10 คน -ที่ปรึกษา 2 คน -ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน พระ ครู นักเรียน และ อบต. 20 คน	เดือนที่ 2 (1 วัน)	1. ทีมวิจัยและชุมชน ได้เรียนรู้ และเข้าใจประวัติศาสตร์ชุมชน วิถีชีวิต วิถีการผลิต และประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนตนเองอย่างน้อยร้อยละ 70 2. นักวิจัยชาวบ้าน ได้พัฒนาทักษะการใช้เครื่องมือสำรวจข้อมูล ทั้ง การประชุมกลุ่มย่อย แลกเปลี่ยนข้อมูล และปฏิทินวิถีชีวิตอย่างน้อยร้อยละ 80 3. เกิดความร่วมมือในการทำงานร่วมกันของ	ทีมวิจัย

	ตลอดจนร่วมกันจัดทำระบบข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน วิถีชีวิต วิธีการผลิตและประเพณีวัฒนธรรม	4.บันทึกสรุปผลการเก็บข้อมูล		ชุมขน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง 4. ได้ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน วิถีชีวิต วิธีการผลิต และประเพณีวัฒนธรรม 5. ได้บันทึกผลการเก็บข้อมูล	
5.สำรวจสถานการณ์ปัญหาข้อมูล รายรับ รายจ่ายและหนี้สินในครัวเรือน วัตถุประสงค์ : เพื่อสำรวจ ข้อมูลรายรับรายจ่ายในครัวเรือน	1.ประสานทีมวิจัย ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และโรงเรียน 2.คัดเลือกผู้สนใจทำบัญชีครัวเรือน และผู้สนใจให้ข้อมูล 3.ประชุมกลุ่มย่อยร่วมกันออกแบบ แบบบันทึกบัญชีครัวเรือน และแบบสัมภาษณ์ 4.กลุ่มนำร่องบันทึกบัญชีครัวเรือน โดยมีทีมวิจัยคอยให้คำปรึกษาและกระตุ้นให้กำลังใจ 5.ทีมวิจัยสัมภาษณ์เก็บข้อมูลครัวเรือนที่สนใจให้ข้อมูล 6.รวบรวมข้อมูลบัญชีครัวเรือน และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ 7.บันทึกสรุปผลการเก็บข้อมูล	-ทีมวิจัย 10 คน -ชาวบ้าน -อย่างน้อย 50 ครอบครัว -นักเรียนอย่างน้อย 15 คน -พี่เลี้ยง 2 คน	เดือนที่ 3-4 -วันที่ 1 วัน -เก็บข้อมูล อย่างน้อย 1 เดือน	1.ทีมวิจัยและชุมชนได้เรียนรู้ และเข้าใจสถานการณ์รายรับ รายจ่ายของครอบครัวตนเองอย่างน้อยร้อยละ 70 2. นักวิจัยชาวบ้านได้พัฒนาทักษะการใช้เครื่องมือบัญชีครัวเรือนแบบมีส่วนร่วมอย่างน้อยร้อยละ 80 3. ได้ข้อมูลรายรับ รายจ่ายในครัวเรือนของครอบครัวจำนวนเรื่อง อย่างน้อยร้อยละ 60 4. ได้บันทึกผลการจัดประชุม และการเก็บข้อมูลบัญชีครัวเรือน	ทีมวิจัย ครอบครัว นำร่อง และ นักเรียน
6.เวทีสรุปและวิเคราะห์ข้อมูล สถานการณ์ปัญหา รายรับ	1.ประสานทีมวิจัย ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน โรงเรียน วัด และอบค.	-ทีมวิจัย 10 คน	เดือนที่ 5 (1 วัน)	1.ทีมวิจัยและชุมชนได้เรียนรู้ และเข้าใจสถานการณ์รายรับ รายจ่าย และหนี้สินของ	ทีมวิจัย

รายงาน และหนังสือในครัวเรือน <u>วัตถุประสงค์</u> : เพื่อร่วมกันสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลรายรับรายจ่ายในครัวเรือน	2. สรุปและนำเสนอผลการเก็บข้อมูลรายรับรายจ่ายในครัวเรือน 3. ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลรายรับรายจ่ายในครัวเรือน 4. บันทึกสรุปผลการเก็บข้อมูล	-ชาวบ้าน อย่างน้อย 50 ครอบครัว -นักเรียนอย่างน้อย 15 คน -พี่เลี้ยง 2 คน		ครอบครัวตนเองและชุมชนอย่างน้อยร้อยละ 70 2. นักวิจัยชาวบ้านได้พัฒนาทักษะการสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีส่วนร่วมอย่างน้อยร้อยละ 80 3. ได้ข้อสรุปและผลการวิเคราะห์รายรับรายจ่าย และหนังสือในครัวเรือนของครอบครัวที่สนใจ 4. ได้บันทึกผลการจัดเวที	ทีมวิจัย
7. การศึกษา และค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่นการจัดการปัญหาหนี้สินของชุมชน <u>วัตถุประสงค์</u> : เพื่อสำรวจ ค้นหา และศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นการจัดการปัญหาหนี้สินของชุมชน	1. ประสานทีมวิจัย ชาวบ้าน ผู้รู้ ผู้นำชุมชน อบต. โรงเรียน วัด และองค์กรที่เกี่ยวข้อง 2. สัมภาษณ์และศึกษายุทธศาสตร์ ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ครู และ อบต. เกี่ยวกับองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการจัดการปัญหาหนี้สินของชุมชน 3. จัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อระดมและแลกเปลี่ยนข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นการจัดการปัญหาหนี้สินของชุมชน 4. บันทึกสรุปผลการเก็บข้อมูล	-ทีมวิจัย 10 คน -ที่ปรึกษา 2 คน -ชาวบ้าน -ผู้นำชุมชน พระ ครู นักเรียน และ อบต. 20 คน -พี่เลี้ยง 2 คน	เดือนที่ 5 (2 วัน)	1. ทีมวิจัยและชุมชนได้เรียนรู้ และเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่นการจัดการปัญหาหนี้สินของชุมชนตนเองอย่างน้อยร้อยละ 70 2. นักวิจัยชาวบ้านได้พัฒนาทักษะการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ และการจัดประชุมกลุ่มย่อยอย่างน้อยร้อยละ 80 3. ได้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นการจัดการปัญหาหนี้สินของชุมชน 4. ได้บันทึกผลการเก็บข้อมูล	ทีมวิจัย

8. การศึกษา และค้นหาคำว่ารู้ การจัดการปัญหาหนี้สินของชุมชนอื่นๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกับชุมชนบ้านโนนทัน <u>วัตถุประสงค์</u>: เพื่อสำรวจ ค้นหา และศึกษาคำว่ารู้การจัดการปัญหาหนี้สินของชุมชนอื่นๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกับชุมชนบ้านโนนทัน	1. ประสานทีมวิจัย ชาวบ้าน ผู้รู้ ผู้นำชุมชน อบต. โรงเรียน วัด และองค์กรที่เกี่ยวข้อง 2. จัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อระดมและแลกเปลี่ยนข้อมูลองค์ความรู้การจัดการปัญหาหนี้สินของชุมชนอื่นๆ และคัดเลือกชุมชนที่จะไปศึกษาดูงาน 3. ไปศึกษาดูงานเชิงฝึกอบรมชุมชนที่มีองค์ความรู้การจัดการปัญหาหนี้สินของชุมชนตามที่ชุมชนได้เลือกไว้ 4. ประชุมสรุปผลการศึกษาดูงาน 5. บันทึกสรุปผลการศึกษาคำว่ารู้ และการศึกษาดูงาน	-ทีมวิจัย 10 คน -ที่ปรึกษา 2 คน -ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน พระ ครู นักเรียน และ อบต. 20 คน -พี่เลี้ยง 2 คน	เดือนที่ 5 (2 วัน)	1. ทีมวิจัยและชุมชนได้เรียนรู้ และเข้าใจปัญหาท้องถิ่นการจัดการปัญหาหนี้สินของชุมชนแบบอย่าง อย่างน้อยร้อยละ 70 2. นักวิจัยชาวบ้านได้พัฒนาทักษะการจัดกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบการศึกษาดูงาน อย่างน้อยร้อยละ 70 3. ได้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นการจัดการปัญหาหนี้สินของชุมชนแบบอย่าง 4. ได้บันทึกผลการเก็บข้อมูล	ทีมวิจัย
<u>ขั้นตอนการสรุปและวิเคราะห์ข้อมูล</u> 9.เวทีสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการศึกษา 6 เดือน ตลอดจนวางแผนทางปฏิบัติการจัดการปัญหาหนี้สิน <u>วัตถุประสงค์</u>: เพื่อร่วมกันสรุปวิเคราะห์ข้อมูล และวางแผนทางปฏิบัติการลดรายจ่ายในครัวเรือน	1. ประสานทีมวิจัย ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน โรงเรียน วัด และอบต. 2. สรุปและนำเสนอผลการเก็บข้อมูลจากการศึกษา 6 เดือน 3. ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล และวางแผนทางปฏิบัติการจัดการปัญหาหนี้สิน 4. บันทึกสรุปผลการจัดเวที	-ทีมวิจัย 10 คน -ชาวบ้าน อย่างน้อย 50 คน -ครอบครัว นักวิจัยอย่างน้อย 5 คน -พี่เลี้ยง 2 คน	เดือนที่ 6 (1 วัน)	1. ทีมวิจัย ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องได้รับทราบและเข้าใจผลการศึกษาวิจัยในช่วง 6 เดือนอย่างน้อยร้อยละ 70 2. นักวิจัยชาวบ้านได้พัฒนาทักษะการสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีส่วนร่วมอย่างน้อยร้อยละ 80 3. ได้ข้อสรุป ผลการวิเคราะห์ และแผนทางปฏิบัติการจัดการปัญหาหนี้สิน	ทีมวิจัย

				4. ได้บันทึกผลการจัดเวที	
10. จัดทำรายงานความก้าวหน้า <u>วัตถุประสงค์</u> : เพื่อจัดทำรายงาน ความก้าวหน้าเสนอต่อ ศกว. ฝ่าย วิจัยเพื่อท้องถิ่น	1. รวบรวมข้อมูล 2. เรียบเรียงและจัดพิมพ์รายงาน ตลอดจนปรับแก้ให้สมบูรณ์ 3. เข้าเล่มรายงาน 4. จัดส่งรายงานให้ ศกว.	- ทีมวิจัย 10 คน	เดือนที่ 7 (1 เดือน)	1. นักวิจัยชาวบ้านได้ฝึกทักษะการจัดทำรายงาน ความก้าวหน้า 2. ได้รายงานความก้าวหน้า จำนวน 3 เล่ม ส่ง ต่อ ศกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น	ทีมวิจัย
<u>ขั้นตอนปฏิบัติการทดลอง</u> 11. ประชุมทบทวนการดำเนินงาน และวางแผนรายละเอียด ปฏิบัติการจัดการปัญหาหนี้สิน <u>วัตถุประสงค์</u> : เพื่อทบทวนการ ดำเนินงานที่ผ่านมาร่วมกับชุมชน แบ่งกลุ่มย่อยการจัดการปัญหา หนี้สินตามแนวทางที่สนใจ และ ร่วมกันกำหนดแผนปฏิบัติการแต่ ละกลุ่มย่อย	1. ประสานทีมวิจัย ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน โรงเรียน วัด และอบต. 2. ทบทวนการดำเนินงาน 3. แบ่งกลุ่มย่อยตามประเด็นการจัดการ ปัญหาหนี้สินที่สนใจ 4. วางแผนรายละเอียดปฏิบัติการจัดการ ปัญหาหนี้สินของแต่ละกลุ่มย่อย 5. บันทึกสรุปผลการประชุม	- ทีมวิจัย 10 คน - ชาวบ้าน อย่างน้อย 50 ครอบครัว - นักเรียนอย่าง น้อย 15 คน - พี่เลี้ยง 2 คน	เดือนที่ 8 (1 วัน)	1. นักวิจัยทุกคนเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น วัตถุประสงค์ วิธีการ และแผนงาน 2. นักวิจัยได้แบ่งบทบาทหน้าที่ 3. ได้เครื่องมือการเก็บข้อมูล 4. มีแผนปฏิบัติการร่วมกัน 5. ได้บันทึกสรุปผลการประชุม และวันนัดประชุมครั้งต่อไป	ทีมวิจัย
12. ครอบครัวนำร่องปฏิบัติการ ทดลอง การลดค่าใช้จ่ายด้วยการ	1. ประชุมเตรียมสถานที่ทดลอง 2. จัดทำแปลงทดลอง	- ทีมวิจัย 10 คน,	เดือนที่ 8 - 12	1. ครอบครัวนำร่องได้ทดลองการลดค่าใช้จ่าย ด้วยการผลิตอาหารกินเองช่วยแก้ไขปัญห	ทีมวิจัยและ ครอบครัว

ผลิตอาหารกินเอง (สวนครัว, เลี้ยงปลา)	3. จัดบันทึกก่อนและหลังการทดลอง 4. ติดตามและสรุปประเมินผลการทดลอง	-ครอบครัวนำร่อง 15 ครอบครัว จำนวน 25 คน		หนังสือ 2. ชุมชนได้เรียนรู้วิธีการจัดการปัญหาหนี้สินด้วยการผลิตอาหารกินเองอย่างน้อย 80% 3. ชุมชนมีการขยายผลจากครอบครัวนำร่องสู่ครอบครัวอื่นๆ ในชุมชนอย่างน้อย 20%	นำร่อง
13. ครอบครัวนำร่องปฏิบัติการทดลอง การลดค่าใช้จ่ายของใช้ฟุ่มเฟือยในบ้าน เช่น สบู่ผงซักฟอก น้ำยาล้างจาน เป็นต้น	1. ศึกษาทักษะการทำสวน น้ำยาล้างจาน 2. เชิญวิทยากรมาให้ความรู้และฝึกปฏิบัติ 3. นำความรู้ที่ได้ปฏิบัติที่บ้าน 4. สรุปติดตามและประเมินผล	-ทีมวิจัย 10 คน -ครอบครัวนำร่อง 15 คน -นักวิจัย 15 คน จำนวน 40 คน	เดือน 9-12	1. ได้ความรู้และทักษะการทำสวน น้ำยาล้างจาน ฯลฯ ใช้เอง 2. นำความรู้ที่ได้ไปทำใช้เองและจำหน่ายมากขึ้น 3. สรุปผลแล้วสามารถที่จะลดค่าใช้จ่ายลงได้ และลดการแก้ไขปัญหาหนี้สินได้ 4. ขยายผลสู่ครอบครัวอื่นๆ ได้อย่างน้อย 20%	ทีมวิจัยและครอบครัวนำร่อง
14. ครอบครัวนำร่องปฏิบัติการทดลอง การเพิ่มรายได้จากการเพิ่มผลผลิตข้าว (ปรับปรุงพันธุ์ข้าวไร่, คุณภาพปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น)	1. ประชุมวิเคราะห์สถานการณ์ของผลผลิตที่มีผลต่อการเป็นหนี้ 2. วางแผนการเพิ่มผลผลิต 3. อบรมเชิงปฏิบัติการ การตัดพันธุ์ข้าวและพัฒนาพันธุ์ข้าวไร่ รวมทั้งปุ๋ยอินทรีย์ 4. ทดลองในแปลงนำร่อง 5. ติดตามและสรุปผลการทดลอง	-ทีมวิจัย 10 คน -ครอบครัวนำร่อง 20 คน	เดือน 8-12	1. เข้าใจสถานการณ์ผลผลิตที่มีผลต่อหนี้สินของตนเอง 2. มีแผนการแก้ไขด้วยการเพิ่มผลผลิตข้าว อย่างน้อย 2 แผน 3. มีความรู้และทักษะในการพัฒนาพันธุ์ข้าวและปุ๋ยอินทรีย์ 4. เกิดแปลงทดลองและบันทึกข้อมูล 5. เกิดการขยายผลสู่ครอบครัวอื่นๆ อย่างน้อย	ทีมวิจัยและครอบครัวนำร่อง

15.เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การลดรายจ่ายในครัวเรือนทุกเดือน <u>วัตถุประสงค์</u> : เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่องของชุมชนในการปฏิบัติการลดรายจ่ายในครัวเรือน	1.ประสานทีมวิจัย ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน โรงเรียน วัด และอบต. 2.ครอบครัวนำร่อง และนักเรียนนำเสนอและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติการทดลองลดรายจ่ายในครัวเรือนแต่ละเดือน 3. วางแผนปฏิบัติการลดรายจ่ายในครัวเรือนของแต่ละกลุ่มย่อยเดือนต่อไป 4.บันทึกสรุปผลการประชุม	-ทีมวิจัย 10 คน -ชาวบ้าน -อย่างน้อย 50 ครอบครัว -นักเรียนอย่างน้อย 15 คน -พี่เลี้ยง 2 คน	เดือนที่ 8 - เดือนที่ 12	20% 1.นักวิจัย ครอบครัวนำร่อง และนักเรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับการปฏิบัติการทดลองลดรายจ่ายในครัวเรือนทุกเดือน 2.ครอบครัวนำร่อง นักเรียน และแต่ละกลุ่มย่อยมีแผนปฏิบัติการร่วมกันในเดือนต่อไป 5.ได้บันทึกสรุปผลการจัดเวทีแลกเปลี่ยน	ทีมวิจัย
<u>ขั้นตอนการติดตาม ประเมินผล และสรุปผลการวิจัย</u> 16.เวทีสรุปและประเมินผลปฏิบัติการจัดการแก้ไขปัญหาหนี้สิน <u>วัตถุประสงค์</u> : เพื่อสรุปและประเมินผลปฏิบัติการลดรายจ่ายในครัวเรือน ว่ามีความสำเร็จเหมาะสมกับชุมชนหรือไม่อย่างไร	1.ประสานทีมวิจัย ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน โรงเรียน วัด และอบต. 2.ร่วมกันสรุปและประเมินผลปฏิบัติการจัดการแก้ไขปัญหาหนี้สินว่าความสำเร็จเหมาะสมกับชุมชนหรือไม่ อย่างไร 3.บันทึกสรุปผลการจัดเวที	-ทีมวิจัย 10 คน -ชาวบ้าน -อย่างน้อย 50 ครอบครัว -นักเรียนอย่างน้อย 15 คน -พี่เลี้ยง 2 คน	เดือนที่ 12 (1 วัน)	1.ทีมวิจัย ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน โรงเรียน วัด และอบต. ได้ร่วมกันสรุปและประเมินผลปฏิบัติการจัดการแก้ไขปัญหาหนี้สิน 2.ได้ผลสรุปของปฏิบัติการจัดการแก้ไขปัญหาหนี้สิน 3. ได้บันทึกสรุปผลการจัดเวที	ทีมวิจัย

17.เวทมนำเสนอผลการวิจัย และวางแผนดำเนินงานร่วมกับชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง <u>วัตถุประสงค์</u> : เพื่อนำเสนอผลการวิจัย และวางแผนดำเนินงานร่วมกับชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง	1.ประสานทีมวิจัย ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน โรงเรียน วัด และอบต. 2.ทีมวิจัยนำเสนอผลการศึกษาวิจัยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเสนอแนะการวิจัย 3.ระดมแนวทางและแผนดำเนินงานร่วมกับชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง 4.บันทึกสรุปผลการจัดเวที	-ทีมวิจัย 10 คน -ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน โรงเรียน วัด และอบต. อย่างน้อย 98 คน ครอบคลุม 98-พื้นที่ 2 คน	เดือนที่ 13 (1 วัน)	1.นักวิจัย ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน โรงเรียน วัด และอบต. ได้เรียนรู้ผลการวิจัยร่วมกัน 2.นักวิจัยได้ฝึกทักษะการนำเสนอต่อสาธารณะ 3.ได้แนวทางและแผนดำเนินงานร่วมกับชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง 4.ได้บันทึกสรุปผลการจัดเวที	ทีมวิจัย
18.จัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ <u>วัตถุประสงค์</u> : เพื่อจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์	1.รวบรวมข้อมูล 2.เรียบเรียงและจัดพิมพ์รายงาน 3.เข้าเล่มรายงาน 4.จัดส่งรายงานให้ สกว.	-ทีมวิจัย 10 คน	เดือนที่ 14 (1 เดือน)	1.นักวิจัยชาวบ้าน ได้ฝึกทักษะการจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ 2.ได้รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์จำนวน 4 เล่มส่งต่อ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น	ทีมวิจัย

1.9 แผนปฏิบัติการ

แผนงาน / กิจกรรม	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
ขั้นเตรียมการ														
1. ประชุมทีมวิจัยและที่ปรึกษา	●													
2. เสร็จสิ้นโครงการวิจัยต่อชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง	●													
ขั้นการศึกษารวบรวมข้อมูล														
3. เสร็จสิ้นที่ระบบนิเวศน์ และทรัพยากร (ดิน น้ำ ป่า ฯลฯ) ของชุมชน		●												
4. เสร็จสิ้นศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน วิถีชีวิต วิถีการผลิต และประเพณีวัฒนธรรม		●												
5. เสร็จสิ้นข้อมูลรายรับ รายจ่าย และหนี้สินในครัวเรือน			●	●										
6. เสร็จสิ้นรูปและวิเคราะห์ข้อมูลรายรับ รายจ่าย และหนี้สินในครัวเรือน					●									
7. การศึกษา และค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่นการจัดการปัญหาหนี้สินของชุมชน					●									
8. การศึกษา และค้นหาองค์ความรู้การจัดการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนอื่นๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกับชุมชนบ้านโนนทัน					●									
ขั้นการสรุปและวิเคราะห์ข้อมูล														
9. เสร็จสิ้นรูปและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการศึกษา						●								

บทที่ 2

บริบทชุมชน

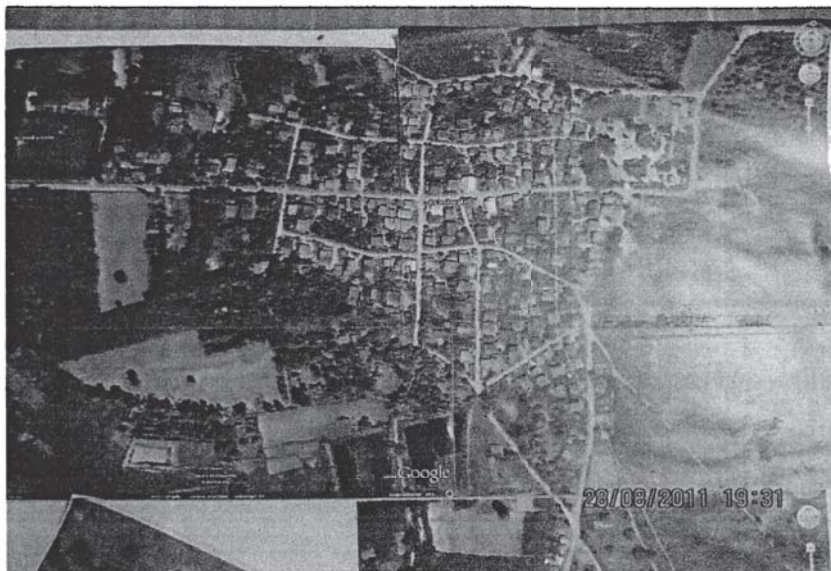
2.1 สภาพพื้นที่ทั่วไป

2.1.1 ประวัติศาสตร์หมู่บ้าน

ทีมวิจัย ได้เชิญผู้อาวุโสในหมู่บ้านร่วมให้ข้อมูล การก่อตั้งหมู่บ้านโดยมีข้อมูลยืนยันตรงกันว่า มีการก่อตั้งหมู่บ้านโนนทันเมื่อปี พ.ศ. 2477 โดยมีผู้ย้ายถิ่นฐานมาจากมหาสารคาม และร้อยเอ็ด จำนวน 7 ครอบครัว มี 1. นายลุน คำหวาน 2. นายกอง นามโสง 3. พ่อมา สีหา บัณฑิต 4. นายขุนเภา 5. นายน้อย สีมุลรอด 6. นายจุม คำหวาน 7. นายสีหา ฤทธิยา เหตุผลที่ย้ายเนื่องจากเกิดโรคระบาด (กาฬโรค) จึงได้พาชาวบ้านส่วนหนึ่งอพยพมาทางทิศตะวันตกของจังหวัดมหาสารคาม นั่นก็คือพื้นที่บริเวณที่ตั้งหมู่บ้านในปัจจุบัน ซึ่งเห็นว่าสภาพพื้นที่นี้เป็นป่าหนาแน่น มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นอาหาร เช่น สัตว์ป่า ของป่า มากมาย จึงได้ตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้นและให้ชื่อว่าบ้านโนนทัน เพราะบริเวณที่ตั้งมีต้นพุทรา (บั๊กทัน) ในภาษาอีสาน แต่มีเรื่องเล่าสืบทอดกันต่อ ๆ มาว่า ป่าที่สมบูรณ์ซึ่งมีสัตว์ป่าหลากหลาย คือ มีนายพรานคนหนึ่งได้ไล่ล่ากวางผ่านมาแล้วก็มีความเชื่อกันว่ากวางได้มาถึงโนนทำให้กวางเหนื่อยและนายพรานก็ไล่ตามทัน

หมู่บ้านได้พัฒนาและขยายจนปัจจุบันมีจำนวน 217 หลังคา มีจำนวนประชากร 960 คน

2.1.2 ที่ตั้งอาณาเขตหมู่บ้าน

ภาพ 1 แผนที่แสดงที่ตั้งและอาณาเขตบ้านโนนทัน

ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านห้วยเตย ตำบลท่าพระ

ทิศใต้ ติดต่อกับ บ้านวังหว่า ตำบลบ้านแฮด

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลเขาวไร่ อำเภอโกสุมพิสัย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านหนองกระหนวน ม.4 ตำบลโนนสมบูรณ์

จากข้อมูลทั้ง 4 ทิศจะเห็นได้ว่าเขตติดต่อหลายอำเภอเนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่อยู่สุดเขตพื้นที่ของอำเภอบ้านแฮด จึงถือได้ว่าเป็นหมู่บ้านชายแดนการพัฒนาเข้าถึงช้ากว่าหมู่บ้านอื่น การเดินทางเข้าถึงอำเภอ จังหวัด สถานพยาบาล หรือการศึกษาและการขนส่งสินค้าจึงลำบากทำให้มีค่าใช้จ่ายสูงขึ้น

2.1.3 จำนวนประชากรและครัวเรือน

- จำนวนครัวเรือน 227 ครัวเรือน

- จำนวนประชากร 960 คน

แยกเป็น

ชาย 490 คน

หญิง 470 คน

2.1.4 ลักษณะทางกายภาพหมู่บ้าน

เป็นหมู่บ้านขนาดกลาง มีวิถีชีวิตที่ยังคงทำมาหากินพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ บางส่วนซึ่งจะเห็นได้ว่าบ้านโนนทันมีการรักษาป่าที่เป็นแหล่งอาหาร เช่น เห็ด สัตว์ป่า ดอกกระเจียว ผักพื้นบ้าน และแหล่งน้ำที่สามารถจับสัตว์น้ำได้เป็นอาหาร เพราะ ซึ่งได้จากการสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยเตย

นอกจากนั้นจะเห็นว่าโดยสภาพของพื้นที่ของหมู่บ้านเป็นพื้นที่โล่งซึ่งเหมาะกับการทำไร่ ดินเป็นดินร่วนปนทราย จะเห็นได้ว่าสภาพพื้นที่ของหมู่บ้านโนนทันจะสอดคล้องกับวิถีทำกิน ทั้งทำไร่ ทำนา

2.1.5 สภาพทางสังคม และวัฒนธรรม

2.1.5.1 สภาพทางสังคม

ชาวบ้านโนนทันเป็นคนลาวอีสาน ซึ่งสืบสานประเพณีวัฒนธรรมมาจากบรรพบุรุษที่มาจากตระกูล คำหวาน ในอดีตมีการอยู่อาศัยแบบพึ่งพาอาศัยกัน ระบบสังคมจะเป็นระบบแบบเครือญาติช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ถ้ามีความขัดแย้งก็จะมีคนไกล่เกลี่ยโดยผู้เฒ่าผู้แก่ ตกลงกันเองภายในชุมชน แต่ก็มีน้อยมากเพราะมีระบบ เช่น บ้านไม่มีการล้อมรั้ว นาก็ไม่มีการแบ่งเขต แต่ในปัจจุบันความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติยังคงมีความช่วยเหลือซึ่งกันและกันนับถือกันตามอาวุโสอย่างเคร่งครัด เช่น ถ้าบ้านไหนมีงานบุญหรืองานมงคลก็มีการช่วยเหลือกัน

โดยมีการช่วยเหลือกันในด้านเงินทองมากกว่าแรงงาน แต่ถ้าเกิดกรณีการขัดแย้งกันขึ้นในหมู่บ้านก็จะมี การว่าความกันที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน แต่ถ้าไกลเกลี่ยกันไม่ได้ก็ต้องพึ่งกฎหมายต่อไป

2.1.5.2 ประเพณี วัฒนธรรม

ชาวบ้านยังคงยึดถือปฏิบัติตาม จารีตประเพณีที่บรรพบุรุษถือครองไว้ ถึงแม้ว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปมากแล้วก็ตาม ประเพณีที่ชาวบ้านนับถือและคงปฏิบัติคือดังนี้

ประเพณีวัฒนธรรมฮีต 12

ฮีตที่ 1 บุญเข้ากรรม คือบุญเดือนอ้าย เป็นการปฏิบัติธรรมชำระล้างพระวินัย อุบาสก อุบาสิกา ชำระล้างจิตใจ อดีตเคยทำจะมีพระอาจารย์ถวัลย์มาจับบวชชี-พราหมณี อยู่คอนปู่ตาจะมีทายก ทายิกาผู้ใดอยากปฏิบัติก็มาไม่จำกัด บวช 7 วัน 7 คืน หรือ 9 วัน 9 คืน ก็ตามแต่ผู้พาบวช จะมีชาวบ้านมาทำครัว แต่ก่อนไม่มีโรงทานจะมีแต่ชาวบ้านมาทำเอง

ปัจจุบันไม่ปฏิบัติแล้ว สอบถามจากพ่อใหญ่แม่ใหญ่ว่ามันยุ่งยาก แม่ครัวก็ไม่ไหว ไม่ได้พักผ่อนเพราะบวชหลายวัน

ฮีตที่ 2 บุญเดือนยี่ บุญคูณลาน ชาวนาที่ทำนาได้ผลเก็บเกี่ยวข้าวในนาแล้วนำมาเก็บเป็นกองเป็นลอมที่ลาน สถานที่นวดข้าวเรียกว่า ลาน การนำเอาข้าวมากองขึ้นให้สูงเรียกว่า คูณลาน หรือกุ่มข้าวใหญ่ ชาวบ้านต้องการทำบุญให้นิมิตพระสงฆ์ไปเจริญพระพุทธมนต์ถวายภัตตาหารที่บริเวณลานกุ่มข้าว เรียกว่า บุญคูณลาน

ปัจจุบัน ไม่ปฏิบัติแล้ว ความเจริญเข้ามามากมาย เช่น แต่ก่อนเราใช้แรงงานควายไถนา ใช้เกวียนขนข้าว ใช้คนหอบ แต่ตอนนี้ใช้รถไถเดินตามไถนา ใช้ขนข้าวลานก็ไม่ทำ ขี่ควายหายาก ควายมีน้อย ต้องใช้มั่งเขี้ยวแทนลาน ไม่มีผู้ขวัญข้าวเหมือนแต่ก่อน

ฮีตที่ 3 บุญข้าวจี ถึงเดือนสามเราจะทำบุญข้าวจี ข้าวจีและข้าวเขียบ (ข้าวโพง) เราทำพร้อมกันทุกหลังคาบ้าน เราจะแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนหนึ่งจะแบ่งไปวัด เป็นความเชื่อทางพระพุทธศาสนา อีกส่วนหนึ่งไปคอนปู่ตา เป็นความเชื่อว่าเป็นการบูชาหมู่บ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข เราชาวพุทธนิยมทำกันมานานเพราะถือว่าได้บุญมาก เป็นกาลทานชนิดหนึ่ง

ฮีตที่ 4 บุญพระเวส ถึงเดือนสี่จะเอาบุญพระเวส ก่อนถึงวันรวมชาวบ้านก็จะพากันไปทำเมฆมูมและดอกโนซึ่งเป็นเครื่องบูชาพระเวส ประดับศาลา พระหอดถึงวันรวมก็จะมีเทศพระเวสหรือมหาชาติ 13 กัณฑ์ พอถึงคอนบ้ายก็ไปแห่พระเวสเชิญพระเวสเข้าเมือง ตอนเช้าก็แห่ข้าวพันก้อน คำว่าแห่ข้าวพันก้อนคือ เป็นเครื่องพัน เช่น หมาพันคำ ยาพันดอก เมี่ยงพันห่อ ข้าวพันก้อน ในหลายหมู่บ้านจะถือว่าเป็น กุศลโอบาย ในการเน้นให้คนสามัคคีกันเหมือนข้าวเหนียวที่ปั้นเป็นก้อน กลมเกลียว เหมือนข้าวติดกันนี้

ฮิตที่ 5 บุญสงวนน้ำ แต่ก่อนบ้านเราจะมีสงกรานต์ 7 วัน คือ พระธิดาของท้าว กบิลพรหมมี 7 คน ถ้าสงกรานต์ตรงกับวันไหน พระธิดาองค์นั้นจะเป็นนางสงกรานต์ ยก พานแว่นฟ้าใส่พระเศียรท้าวกบิลพรหมมาแห่รอบเขาพระสุเมรุราช

ปัจจุบันนี้ สงกรานต์มีแค่ 3 วัน 13 เม.ย. พ่อใหญ่แม่ใหญ่พาลูกหลานไปวัด เตรียมน้ำหอมไปด้วย เอาพระพุทธรูปลง สงวนน้ำอบน้ำหอม

ฮิตที่ 6 บุญบั้งไฟ บุญเดือนหกเป็นบุญพญามาร จะมีบั้งไฟเสียงฟ้า เสียงฝน เสียงคน พ่อจะจ้ำก็จะพาชาวบ้านออกไปทำพิธีทางศาสนาอยู่คอนปู้ตา สิ่งที่น่าไปเช่นไว้ปู้ตาก็ จะมี เหล้าไห ไก่ตัว ขอดหญ้าคา แทนทรัพย์สิน เช่น แต่ละเดือนมีก็คน วัว ควาย ก็จะทำเท่า ทรัพย์สินของเรามี

ฮิตที่ 7 บุญข้าสะ หรือบุญเบิกบ้าน เช่นบุญบวงสรวงเจ้าที่เจ้าทาง หลักบ้าน บ้านเราจะโยงฝ้าย แต่ละหลังมารวมกันที่หลักบ้าน แล้วก็เจริญพระพุทธมนต์ 3 คิน คิน สุดท้าย ดักบาตรตอนเช้า ทำกระทงสามเหลี่ยม ถังน้ำหอม หินแห่ เพื่อเซ่นไหว้ หลักบ้าน 4 หลัก แต่เดิมใช้ไม้รังอย่างเดียว แต่ปัจจุบันใช้ไม้มงคลแทน

ฮิตที่ 8 บุญเข้าพรรษา พระพุทธเจ้าเห็นว่าพระสงฆ์สัญจรออกนอกวัด เพื่อไป แสดงธรรมไปเหยียบย่ำข้าวของชาวบ้าน เลยกำหนดให้พระสงฆ์อยู่จำวัด 3 เดือน ในฤดูฝน โดยกำหนดเอาวันแรม 1 ค่ำ เดือนแปดเป็นวันเข้าพรรษา ทายกทายิกาหล่อเทียนเข้าพรรษา ถวายผ้าอาบน้ำฝน

ฮิตที่ 9 บุญข้าวประดับดิน เตรียมอาหารใส่ถาดไปหาญาติพี่น้อง ผู้ล่วงลับไปแล้ว อุทิศส่วนกุศลให้ผีไม่มีญาติ เจ้ากรรมนายเวร แล้วขุดดินถม

ฮิตที่ 10 บุญข้าวสาก ตอนเช้าชาวบ้านก็เอาของอยู่ของกินไปโหมธาดิผู้ใหญ่ จากนั้นเราก็มาร่วมทำข้าวสากหรือข้างต่องแต่ง มีห่อข้าวใหญ่ ห่อข้าวน้อยไปวัด ถึงเพลก็ย้าย (แจกจ่าย) ข้าวสากแล้วก็เก็บไปใส่ไร่ – นา ทำทุกปี เช่น การทำหาญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว

ฮิตที่ 11 บุญออกพรรษา เดือน 11 พระสงฆ์ผู้อยู่จำพรรษาครบ 3 เดือน ทำการ ประารณาในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 มีการถวายผ้าจำพรรษา (ผ้าไตรจีวร) เวียนแทนได้ประทีป บูชา เจริญพระพุทธมนต์ 3 คิน

ฮิตที่ 12 บุญกฐิน ประเพณีบุญกฐิน เช่น บุญมหากุศล เป็นบุญมหกรรม ต้อง เตรียมการมาก ค่าใช้จ่ายสูง คนไม่มีฐานะทำไม่ได้ บางเจ้าภาพก็จะทำบุญแจกข้าวด้วย (บุญ อุทิศส่วนกุศล) หาญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว กฐินคือทานมีเวลาจัดไว้เพียง 1 เดือน นับจากแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงกลางเดือน 12 ทำนอกเหนือเวลานี้ไม่ถือว่าเป็นกฐิน

วัฒนธรรมประเพณี กรอง 14

1. เลี้ยงตาแฮก ปลุกบ้านให้ตาแฮก (ผีนา)
2. แสกนาก่อน จะลงไร่-ลงนา

3. แซ่เม็กคัพันธุ์ เตรียมที่จะปลูก
4. หว่านกล้า
5. ถอนกล้าปักดำ
6. ข้าวเฒ่า
7. ข้าวอาจ
8. ปลงตาแฮก (ผืนนา)
9. ข้าวขึ้นแล้ว
10. สู้ขวัญข้าว
11. เปิดประตูเล่า ออกใหม่ 3 คำ เดือน 3

อย่างไรก็ตาม เยาวชนคนรุ่นใหม่ ในหมู่บ้านก็ยังขาดเข้าใจความหมาย และไม่ได้ยึดถือฮัตตองตามรุ่นพ่อแม่ แม้แต่การนับญาติพี่น้องของตนเอง

2.1.6 การศึกษา

- มีโรงเรียน 1 แห่ง ชื่อโรงเรียนบ้านโนนทัน
- เปิดสอนอนุบาล 4 ปี ถึง ป.6
- มีครู 6 คน
- มีพี่เลี้ยงตามโครงการดูแลอนุบาล 1 คน
- มีนักการภารโรง 1 คน
- มีเด็กนักเรียนรวมตัวกัน 1 คน
- ชาย 38 คน
- หญิง 43 คน

มีเด็กอนุบาลและประถมศึกษาศึกษาออกศึกษาภายนอก 15 คน

การศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น 25 คน

การศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย 23 คน

การศึกษาระดับปริญญาตรี 7 คน

2.1.7 การสาธารณสุข

ในสมัยก่อนเวลาเจ็บไข้ ก็จะมีหมอยาสมุนไพรรักษา ส่วนการที่หญิงสมัยก่อนตั้งครรภ์ ก็จะมีหมอตำแยที่ช่วยในการทำคลอด ถ้าเจ็บไข้ เล็ก ๆ น้อย ๆ พ่อแม่ก็จะมีการฝนยาสมุนไพร แก้ให้ ถ้ามีไข้หนักก็จะใช้บริการที่ สุขศาลา ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านท่าพระ โดยมีคุณแม่ละม่อม เป็นผู้รักษา

แต่ในปัจจุบันก็จะมีการรักษาที่ทันสมัยและมีสถานทีบริการมากขึ้น เช่น

- โรงพยาบาลอำเภอ โรงพยาบาลสิรินธรขอนแก่น
- โรงพยาบาลจังหวัด โรงพยาบาลศูนย์ขอนแก่น
โรงพยาบาลสิรินธรนครินทร์
ศูนย์แม่และเด็กขอนแก่น
โรงพยาบาลจิตเวชขอนแก่น
- สถานีอนามัยตำบลโนนสมบูรณ์

การสาธารณสุขโดยภาพรวมแล้วมีความสะดวกกว่าด้านอื่น ๆ เพราะมีสถานพยาบาลมากมายในเขตบริการสามารถใช้บริการได้โดยสิทธิที่มีอยู่ และสถานพยาบาลระดับจังหวัดขอนแก่นถือเป็นโรงพยาบาลชั้นดีของภาคอีสาน ชาวบ้านจึงได้รับการบริการที่ดีและทันต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับผู้ให้บริการหรือผู้ป่วยได้ทันเวลา สำหรับ อสม. ในหมู่บ้านก็มีตามนโยบายภาครัฐที่คอยให้ความรู้แก่ประชาชนในชุมชน

2.1.8 ศาสนาและความเชื่อ

ศาสนา

ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธ 100 % เดิม มีวัด 1 แห่ง ชื่อวัดอรัญวาส มีพระสงฆ์อยู่ประจำวัดไม่เคยขาด และมีพระภิกษุที่เป็นเจ้าอาวาส คือหลวงปู่พระครูมงคล อรัญธรรม เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้าน เพราะท่านเป็นผู้มีความรู้ มีการประพาศิตนนานับถือ มีผู้คนศรัทธามากมายในชุมชน และต่างชุมชน จนกระทั่งมีการจัดทำบุญคล้ายวันเกิดให้ท่านทุกปี คือ วันที่ 20 สิงหาคม พร้อมเป็นพระครูองค์แรกของหมู่บ้านด้วย และกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนก็มีความสนใจเอาใจใส่ นำพาลูกหลาน ปรับปรุงบำรุงวัด ปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างต่อเนื่อง

ความเชื่อ

ในชุมชนยังมีความเชื่อเรื่องผีปอบ อยู่มากมีสถานที่เฉพาะเป็นป่า มีศาลเพียงตาเป็นศูนย์กลาง มีการเลี้ยงผีปอบทุกปีเพื่อเป็นการเลี้ยงทายทำฝน ผู้คน และสัตว์เลี้ยง ว่าจะอยู่เย็นเป็นสุขหรือไม่ โดยชาวบ้านจะรวมตัวกันในเดือน 7 เพื่อไปบูชาผีปอบ ซึ่งมีหลักปฏิบัติทุกครัวเรือนจะต้องเตรียม เหล้า ไก่ต้ม และมีการนำหญาความขอตรงปลาย เท้ากับจำนวนคน สัตว์เลี้ยง ยานพาหนะที่มีในครอบครัวไปบูชา และมีตัวแทนผีปอบ (คือ พ่อใหญ่ตาจ้ำ) เป็นผู้รับของสัการะทั้งหมดแล้วนำไปบูชาผีปอบต่อไป

คอนปอบ ชาวบ้านยังมีความเชื่อเกี่ยวกับกรบนบาลให้แคล้วคลาดปลอดภัยด้วย เช่น การไม่ต้องการเป็นทหาร การต้องการสอบ การต้องการ โชคลาภ แม้แต่การกีฬาด้วย แต่เมื่อบนไว้แล้วในเมื่อประสบความสำเร็จหรือไม่ก็ตามจะต้องไปแก้บนด้วย ไม่อย่างนั้นจะมีเรื่องไม่ดีกับตัวเอง นี่คือการเชื่อ

2.1.9 การปกครองและภาวะผู้นำ

ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 1 พ่อมา สีหะบัณฑิต

ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. 2477-2487

- ตอนนั้นเป็นบ้าน โนนทันหมู่ 28 ต.บ้านเป้า อ.ชนบท จ.ขอนแก่น ไม่มีเงินเดือน ไปประชุม ต้องขี่ม้าไปนอนค้างคืน

- มีระเบียบเสียดำหัวคือ เมื่อผู้ชายอายุ 25 ปี ต้องเสียเงินคนละ 4 บาทต่อปี ทำให้หลายคน ต้องยืมเงิน และยอมทำงานชดใช้เป็นปี

ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 2 พ่อน้อย สีมูลรอด

ดำรงตำแหน่ง พ.ศ.2488-2499

- เปลี่ยนเป็นหมู่ 9 ตำบลบ้านเป้า ถึง อ. บ้านไผ่ นิยมเรียกถึงไผ่ ไม่เงินเดือน

- ขอแยกโรงเรียนจากบ้านห้วยเตย (2489) แต่ขณะนั้นผู้ใหญ่บ้านน้อยได้ย้ายไปอยู่บ้านหนองกระนวน จึงตั้งโรงเรียนอยู่บ้านหนองกระนวน โดยใช้ชื่อว่า โรงเรียนวัดบ้านโนนทัน มีครู

2 คน คือ 1. ครูพิชัย แก้วศรีจันทร์

2. ครูแถม (นามสกุลจำไม่ได้)

ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 3 พ่อลุน คำหวาน

ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. 2500-2506

- เริ่มใช้กฎหมายที่ดิน (ส.ค.1) ชาวบ้านเรียกว่า (ใบเขียวขี้ยา)

- ยกเลิกค่าหัว

- ไม่มีเงินเดือน ตั้งผู้ช่วยได้แต่ไม่มีใครเป็น

ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 4 พ่อบัวลา ทอดทอง

ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. 2507-2515

- มีค่าตอบแทน 45 ผู้ช่วยไม่มีเงินเดือนเลยไม่มีใครเป็น

- เริ่มตั้งบ้านเลขที่ครั้งแรก 30 หลังคา พ.ศ. 2507

ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 5 พ่อชม ฤทธิยา

ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. 2532-2536

- ใช้การเลือกตั้งแบบเปิดเผย โดยการยกมือ

ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 6 พ่อจันทร์ ทอดทอง

ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. 2537-2541

- ใช้วิธีลงคะแนนลับ

ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 7 นายประคอง เหล่าหมวด

ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. 2532-2536

- วาระ 5 ปี กิ่ง อ.บ้านแฮด พ.ศ.2539

- เงินเดือน 1,300 บาท

ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 8 นายอุทัย ทองอ่อน

ดำรงตำแหน่ง 2542-2545 (ลาออก)

ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 9 นายชัย สีหามันชิต

ดำรงตำแหน่งครั้งแรก พ.ศ.2545-2551

ดำรงตำแหน่งครั้งที่ 2 พ.ศ. 2551-ปัจจุบัน

2.2 ความสัมพันธ์และกลุ่มในชุมชน

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนยังมีสภาพครอบครัวใหญ่มีการดูแลกัน มีปู่ย่า ตายาย ลูกหลานระบบเครือญาติยังคงดำรงอยู่ความสัมพันธ์ยังมีอยู่ แต่ในเรื่องการประกอบอาชีพต้องมีการจ้าง การขอแรงช่วยเหลือกันหมดไป การรวมตัวกันทำกิจกรรมส่วนรวมถือว่าได้รับความร่วมมือดี

ความร่วมมือ การรวมตัวกันเป็นกลุ่ม มีกลุ่มเกษตรผสมผสานที่ทำกิจกรรมต่อเนื่องมีความเข้มแข็ง สำหรับกลุ่มอื่นๆ ก็เป็นกลุ่มดำเนินการตามนโยบาย เช่น กลุ่ม อสม. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสตรี

2.2.1 ทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าและการใช้ประโยชน์

ก. ดิน

สภาพดินทั่วไปเป็นดินร่วนปนทรายเป็นที่ดอนและเอียง ปัจจุบันสังเกตได้ว่าคุณภาพดินเสื่อมมากเป็นทรายไหลลงที่ต่ำเวลาฝนตก การเก็บกักน้ำก็ไม่ดีน้ำจะแห้งเร็ว ผลผลิตทางการเกษตรจะลดลงมากเมื่อเปรียบเทียบกับ 30 ปี ที่ผ่านมา สังเกตได้จากพืชที่ปลูก เช่น มันสำปะหลัง เมื่อก่อนมีอายุ 1 ปี ลำต้นใหญ่มากต้นสูงมีหัวขนาดใหญ่เวลาถอนต้อง 2 คนขึ้นไปถอน ปัจจุบัน ต้นเตี้ย ต้นเล็ก หัวเล็ก เด็กยังถอนได้

* อ้อยเมื่อปลูกตอนแรกได้ 20-25 ต้นต่อไร่ปัจจุบัน 10-15 ต้นเท่านั้น

พื้นที่ทั้งหมด	=	6,336 ไร่
โฉนด	=	322 ไร่
นส.3	=	1,863 ไร่
ส.ป.ก.	=	3,480 ไร่
(ที่ยังไม่มีเอกสารสิทธิ์)	=	302 ไร่

การใช้ประโยชน์

ที่อยู่อาศัย-โฉนด	150 ไร่
ที่นา โฉนด	150 ไร่
1,425 ไร่ น.ส.3	1,180 ไร่
ส.ป.ก.	140 ไร่
ที่ไร่ โฉนด	60 ไร่
3,793 ไร่ น.ส. 3	588 ไร่
ส.ป.ก.	3,145 ไร่
ที่ยังไม่มีเอกสารสิทธิ์	302 ไร่

ข. น้ำ

เมื่อก่อนนั้นทีมวิจัยได้สอบถามข้อมูล จากพ่อตาจันทร์ ทอดทอง อายุ 80 ปี อดีตผู้นำชุมชนแล้วว่า มีลำน้ำ ห้วยเตยไหลผ่านทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านและมีลำน้ำห้วยแดงไหลผ่านมาจากบ้านวังหว้าผ่านมาทางทิศตะวันตก ซึ่งปัจจุบันไม่มีสภาพเป็นลำน้ำแล้วเป็นที่นาของชาวบ้านไปหมดแล้ว ในปัจจุบันนี้ชุมชนใช้แหล่งน้ำที่สร้างขึ้นเองมีดังนี้

1. อ่างเก็บน้ำห้วยเตย มีเนื้อที่จำนวน 2,500 ไร่ มีพื้นที่ติดต่อระหว่างบ้านโนนทัน บ้านหนองกระนวนและบ้านห้วยเตย

การใช้ประโยชน์ - เป็นแหล่งอาหาร

- เลี้ยงสัตว์
- และอุปโภค

2. สระน้ำสาธารณะ มี 3 บ่อ มีเนื้อที่ 8, 6 และ 4 ไร่ตามลำดับ

การใช้ประโยชน์

- บ่อแรกใช้เป็นประปาผิวดิน จำนวน 8 ไร่
- บ่อ 2-3 ใช้ในการประมงและเลี้ยงสัตว์

3. สระน้ำในไร่นา มีจำนวน 305 บ่อ คิดโดยประมาณ 90 %

โดยได้รับสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ส.ป.ก. พัฒนาที่ดิน สหกรณ์การเกษตร มีบางรายต้องจ่ายเงินสมทบ

การใช้ประโยชน์

- ใช้ในการเลี้ยงสัตว์
- ประมง
- ทำการเกษตร
- ใช้สอยในไร่นา

4. บ่อน้ำบาดาลมีจำนวน 2 บ่อ

โดย อบต. และกรมทรัพยากรธรรมชาติ

การใช้ประโยชน์

- ใช้น้ำประปาหมู่บ้านเพื่ออุปโภคจำนวน 210 หลังคาเรือน

ก. ป่า

ปัจจุบันยังมีป่าชุมชนอยู่ 3 แห่ง มีเนื้อที่ประมาณ 370 ไร่ ที่ชาวบ้านร่วมกันอนุรักษ์ไว้ เป็นป่าเบญจพรรณ มีต้นไม้ มีพืชสมุนไพร มีสัตว์ป่า มีเห็ดตามฤดูกาล

การใช้ประโยชน์ เป็นแหล่งหาอาหารป่า เลี้ยงสัตว์ ใช้น้ำพื้จากต้นที่ตายแล้ว จากการดูแลร่วมกันทำให้ชาวบ้านรู้สึกห่วงแหนป่ามากขึ้น เพราะได้รับประโยชน์มากขึ้นโดยเมื่อก่อนประมาณ 15 ปี ชาวบ้านชอบเผาป่าเพื่อความสะดวกต่อการล่าสัตว์และเก็บของป่าเมื่อมีการเผาป่า ทำให้ป่าเสื่อมสัตว์ป่าน้อยลง อาหารป่าก็ตายลงด้วย ต่อมามีการขอให้ชาวบ้านดูแลร่วมกันทำให้ป่ามีสภาพสมบูรณ์ขึ้น สัตว์ป่า เห็ด พืชสมุนไพรกับมามีปริมาณมากขึ้น ชาวบ้านได้เลิกใช้ เป็นแหล่งอาหารที่เห็นได้ชัดเจนคือ มีเห็ดป่าเกิดขึ้น มีผู้ที่ออกมาเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้ด้วย

1. ป่าชุมชนของหมู่บ้าน มีเนื้อที่ 360 ไร่
2. คอนปูด มีเนื้อที่ 3 ไร่
3. ป่าหัวไร่ปลายนา เนื้อที่ 7 ไร่

2.2.2 สภาพเศรษฐกิจและรายได้

การเปลี่ยนแปลงวิธีการประกอบอาชีพตามสภาพเศรษฐกิจจากข้อมูลที่มีวิจัยได้ทราบว่า มีการเปลี่ยนแปลงจากการทำเพื่ออยู่ เพื่อกิน เพื่อใช้ กลายเป็นการทำเพื่อจำหน่าย จากการจ้างแรงงานคน แรงงานสัตว์ การลงมือทำเองลดน้อยลงมาเป็นการใช้เครื่องจักรทุ่นแรง การจ้างแรงงาน การใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมี และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เกี่ยวกับปัจจัยการผลิต ทำให้มีรายจ่ายเพิ่มขึ้นตามลำดับ แม้จะมีการผลิตเพิ่มขึ้นการลงทุนก็เพิ่มขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้น รายจ่ายก็เพิ่ม

2.3 ลำดับเหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

- เริ่มตั้งหมู่บ้านปี พ.ศ. 2477 มีประมาณ 10 กว่าครอบครัว
- ย้ายมาจากจังหวัดมหาสารคาม ร้อยเอ็ด แล้วมาจับจองไร่ นา
- ถางป่าเพื่อทำนา ทำไร่ ปีต่อมาเกิดภัยแล้ง ดังนั้นบางครอบครัวจึงต้องย้ายไป อยู่ ที่อื่น
- ตามวิถีชาวบ้านน้ำกิน ใช้น้ำแต่ก่อนขุดเป็นอ่างดิน (บ่อ) ไว้กิน ส่างแซงเพื่อ- เอาไว้ใช้ หน้าแล้งต้องไปครองน้ำกินที่บ้านอื่น โดยใช้หาบคุ (ถังน้ำ) คุมี 2 อย่าง คุไม้และ คุเหล็ก
- ข้าวต้องดำกินเอง

- ญาติพี่น้องช่วยเหลือกันดีโดยไม่ต้องจ้างวาน
- เรื่องอาหารก็ต้องแบ่งปันกันตามวิถีชาวบ้าน
- ปัจจุบันพี่น้องต้องจ้างวานจึงจะช่วยกัน
- สมัยก่อนอาหารไม่ได้ซื้อ หากินง่ายตามป่า มีเห็ดและสัตว์มากมายแต่เดี๋ยวนี้- อาหารตามป่ามีน้อย จะหากินยากต้องซื้อตามตลาดและร้านค้าของหมู่บ้าน
- แต่ก่อนเสื้อผ้าต้องทอใช้เองจากฝ้าย จากไหม
- การปลูกพืชแต่ก่อนไม่ได้ใช้สารเคมีและปลูกพืชไม่มีศัตรูพืชรบกวน แต่ปัจจุบันต้องพึ่งสารเคมี เช่น ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าหญ้า ยาฆ่าแมลง ถึงจะได้ผลพืชที่ปลูกตามต้องการ
- พืชหลักมี อ้อย ข้าวนาปี ข้าวไร่ มันสำปะหลัง และผลไม้ต่าง ๆ
- ปี พ.ศ. 2490 เริ่มปลูกปอเอาไว้ใช้เพื่อทำเชือก วัว-ควาย
- ปี พ.ศ. 2496 แต่ก่อนใช้ตะบอง เพื่อส่องแสงสว่างเริ่มมีตะเกียงใช้ใน พ..ศ. นี้
- ปี พ.ศ. 2500 เริ่มมีตะเกียงเจ้าพายุใช้ในชุมชนและเริ่มปลูกปอเป็นอาชีพโดยใช้แรงงานควายไถ โดยใช้ไถไม้
- ปี พ.ศ. 2509 เริ่มสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยเตย และสร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ.2512 จำนวน 2,500 ไร่ เก็บน้ำได้ 7,530,000 ลูกบาศก์เมตร
- พื้นที่ส่งน้ำที่ใช้ น้ำคลองชลประทานมี 4 หมู่บ้านและศูนย์วิจัยและการเกษตร ทำพระห้วยที่ไหลลงสู่อ่าง น้ำห้วยเตยมี ห้วยวังแดง ห้วยหนองโน และลำห้วย เตย
- ปี พ.ศ. 2516 เริ่มมีรถไถเหล็กไถนา ยังใช้แรงงานควายลากเกวียนเพื่อลำเลียงผลผลิตต่อมาจึงมีรถมาใช้ในการเดินทาง
- ปี พ.ศ. 2518 กรมทรัพยากรธรณีได้มาเจาะบ่อนบาดาลโยกในหมู่บ้าน
- ปี พ.ศ. 2520 เริ่มมีรถยนต์และโรงสีใช้ในชุมชน
- ปี พ.ศ. 2527 เริ่มมีไฟฟ้าเข้ามาในชุมชน
- ปี พ.ศ. 2540 เริ่มสร้างประปาหมู่บ้านใช้เป็นประปา บาดาล 2 บ่อ
- ปี พ.ศ. 2552 เริ่มสร้างประปาผิวดินใช้

2.4 การพัฒนาและสถานการณ์หนี้สินของบ้านโนนทัน

ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เศรษฐกิจบ้านโนนทันส่วนใหญ่มีรายได้จากการทำไร่อ้อยสวนมะม่วง ที่ถือว่าเป็นรายได้หลักของครอบครัว เฉลี่ยปีละประมาณ 2-3 แสนบาท/ครอบครัว หลังจากการประกาศการพัฒนาของประเทศที่ส่งเสริมการผลิตเชิงพาณิชย์ เน้นการผลิตเพื่อขาย และกระตุ้นการบริโภคของประชาชน ประกอบกับบ้านโนนทันเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้เมือง (ห่างเมืองขอนแก่น 25 กิโลเมตร) ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลง จากเดิมเคยเป็นชาวนาที่สามารถพึ่งตนเองได้ทั้งปัจจัย 4 และทำการผลิตเน้นการบริโภคในครัวเรือนโดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ก่อๆ เปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีชีวิตที่พึ่งพิงภายนอกมากขึ้น เน้นการ

ซื้ออยู่ซื้อกินเป็นหลัก ดังจะเห็นได้จากจำนวนร้านค้าในชุมชนที่มีอยู่ทุกคุ้ม รถพุ่มพวง รถเร่ขายเนื้อ รถขายสินค้าพุ่มเพื่อยที่เข้ามาในหมู่บ้านอย่างไม่ขาดสายในแต่ละวัน ตลาดนัดที่มีทั้งในหมู่บ้าน และตลาดนัดตำบลโนนสมบูรณ์ ก็เป็นที่นิยมของชาวบ้านในการไปซื้อหาสินค้า โดยเฉพาะอาหาร การผลิตแบบดั้งเดิมที่เคยทำนา ปลุกผักสวนครัว เลี้ยงหมู เป็ดไก่ไว้กินเป็นอาหาร เลี้ยงวัว ควายไว้ใช้แรงงาน ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงสู่การปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวเพื่อขายเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นไร่ปอ ไร่มันสำปะหลัง และในปัจจุบันคือไร่อ้อย ซึ่งต้องใช้เงินลงทุนสูงกับปัจจัยการผลิตต่างๆ โดยเฉพาะการซื้อปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดหญ้าและแมลง และค่าจ้างแรงงานตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมดิน การปลูก การเก็บเกี่ยวผลผลิต และการขนส่ง การทำไร่อ้อยที่ต้องใช้พื้นที่จำนวนมาก ทำให้ชาวบ้านต้องเสียเวลาในการดูแลรักษาอย่างมากจนแทบไม่มีเวลาว่าง ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ไม่มีเวลาปลูกอยู่ปลูกกิน และหาอยู่หากินจากร้านาและป่าเหมือนเมื่อก่อน จำเป็นต้องซื้อหาอาหารแทบทุกวัน เหตุปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้นล้วนแล้วแต่ทำให้ชาวบ้านตกอยู่ในสถานการณ์รายจ่ายมากกว่ารายได้ จำเป็นต้องกู้ยืมเงินจาก ธ.ก.ส. และแหล่งเงินกู้ต่างๆ เป็นหนี้สินกันแทบทุกหลังคาเรือน

จากสถานการณ์ที่กล่าวมา ทำให้ผู้นำชุมชนสนใจในปัญหานี้สิน ในปี 2551 จึงได้มีการเก็บข้อมูลจำนวนหนี้สินเบื้องต้นจากสมาชิกกลุ่มเกษตรผสมผสาน จำนวน 60 ครัวเรือน พบว่ามีจำนวนหนี้สินรวมกันมากกว่า 13 ล้านบาท ซึ่งหากเก็บข้อมูลทั้งชุมชนผู้นำชุมชนให้ข้อมูลว่าตัวเลขหนี้สินน่าจะไม่น้อยกว่า 20 ล้านบาท นอกจากนี้กลุ่มแม่บ้านยังได้ประมาณการตัวเลขรายจ่ายเกี่ยวกับอาหารของครัวเรือนในแต่ละวันว่าเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 100 บาท ต่อวันต่อครัวเรือน

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านโนนทันได้พยายามหาทางออกของปัญหานี้สินร่วมกันหลายแนวทาง ไม่ว่าจะเป็น การรวมกลุ่มออมทรัพย์ การทำไร่นาสวนผสม และการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ โดยเริ่มต้นจากกลุ่มเล็กๆ แล้วค่อยๆ ขยายผล และใช้เวลาหลายปีแต่ปัญหาก็ได้รับการแก้ไขบางส่วน เช่น การแก้ไขหนี้้นอกระบบบางส่วนจากการมากู้ยืมจากกลุ่มไปลงทุนทำการผลิต หรือนำไปใช้คืน ธ.ก.ส. เมื่อครบกำหนดชำระหนี้ในแต่ละปี มีสมาชิกกลุ่มเกษตรผสมผสานบางคนพยายามพึ่งตนเองด้วยเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การเลี้ยงปลา ปลูกผักสวนครัว เพาะเห็ด ทำน้ำยาเอนกประสงค์ แชมพูสมุนไพร เป็นต้น กลุ่มผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพก็พยายามผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดอย่างต่อเนื่อง แต่ปริมาณก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิก ชาวบ้านจึงจำเป็นต้องซื้อปุ๋ยเคมีจากภายนอกอยู่เป็นจำนวนมาก

บทที่ 3 วิธีการดำเนินงาน

โครงการวิจัยนี้เป็นโครงการที่ ทีมวิจัยทั้งหมดเป็นชาวบ้านที่มีความรู้สูงสุด
มัธยมศึกษาตอนต้น ไม่เคยผ่านการทำงานวิจัยมาก่อน แม้ว่าจะ

3.1 การเตรียมการ

3.1.1 ประชุมทีมวิจัยและที่ปรึกษา

วัตถุประสงค์ เพื่อทำความเข้าใจโครงการ การแบ่งหน้าที่ และออกเครื่องมือศึกษาวิจัย
กลุ่มเป้าหมาย

- ทีมวิจัย 10 คน
- ที่ปรึกษา 4 คน
- พี่เลี้ยง 2 คน

ระยะเวลาดำเนินงาน

วันที่ 15 สิงหาคม 2553

เดือนสิงหาคม 2553 ประธานได้เรียนทีมวิจัยมาปรึกษาวางแผนในการทำงาน

สถานที่จัดกิจกรรม

- สำนักงานกลุ่ม

วิธีดำเนินงาน

สาเหตุการทำแบบสอบถาม

โดยวัตถุประสงค์เราอยากรู้หนี้สินและทรัพย์สินของสมาชิกบ้านโนนทัน
มีตัวอย่างดังนี้

- 1 . การเก็บข้อมูล ทีมวิจัยได้แบ่งหน้าที่การจัดเก็บโดยแบ่งออกเป็น 4 ทีม
 - ทีมที่ 1 รับผิดชอบเรื่อง ดิน
 - ทีมที่ 2 รับผิดชอบเรื่อง น้ำ
 - ทีมที่ 3 รับผิดชอบเรื่อง ป่า
 - ทีมที่ 4 รับผิดชอบเรื่อง แผนที่ชุมชน
2. การแจกแจงนับสมาชิกในกลุ่ม
 - ทีมวิจัยแบ่งเขตรับผิดชอบ
3. กลุ่มเป้าหมายในการเก็บ

- กลุ่มแรกเก็บเฉพาะที่วิจัยเป็นการซ่อมเพื่อที่จะปรับแผนแบบสอบถามให้สมบูรณ์

- กลุ่มเป้าหมายที่ 2 ในกลุ่มสมาชิกกลุ่ม
- กลุ่มเป้าหมายที่ 3 ในกลุ่มสมาชิกในหมู่บ้านทั้งหมดจำนวน 136 ครัวเรือน

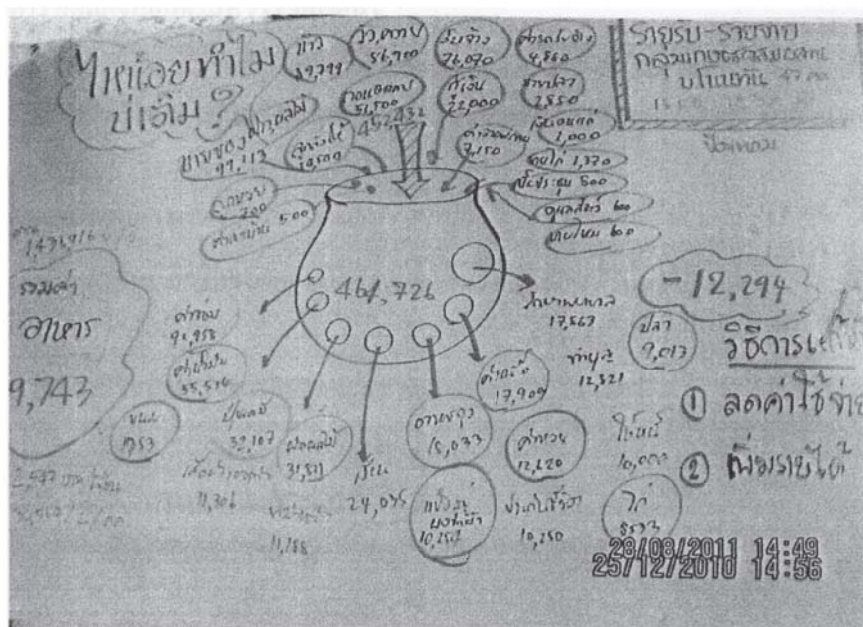
การรวบรวมข้อมูล

หลังจากเก็บข้อมูลได้มีการมาสรุปข้อมูลร่วมกัน ว่าข้อมูลที่เก็บมาถูกต้องหรือไม่ ก่อนที่จะมีการรวบรวม ถ้ามั่นใจว่าข้อมูลเก็บสมบูรณ์แล้ว โดยวิธีการให้แต่ละกลุ่มสรุปตามแบบสอบถามที่กลุ่มตนเองรับผิดชอบ หลังจากนั้นนำข้อสรุปของแต่ละกลุ่มมารวบรวมเป็นข้อมูลของหมู่บ้าน ซึ่งเราก็ได้ข้อมูลทั้งหมดของหมู่บ้านดังกล่าว ที่นำเสนอในผลการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากเราได้รวบรวมข้อมูลเสร็จแล้ว เราได้นำมาจัดเวทีนำเสนอข้อมูลแก่สมาชิก เพื่อให้สมาชิกได้เพิ่มเติมหรือรับข้อเสนอแนะนำมาเพิ่มเติมในข้อมูลให้สมบูรณ์ ก่อนที่จะนำมาวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากที่ได้จัดเวทีนำเสนอข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ทีมวิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยวิธีการเปรียบเทียบข้อมูล และที่เล็งวิเคราะห์รายรับรายจ่าย โดยเปรียบเทียบสภาพชีวิตอีสานที่ว่า “ไหใหญ่ล้น ไหน้อยบ่อเต็ม”

จากการวิเคราะห์ครั้งนี้ ทำให้เห็นแนวทางของการแก้ไขปัญหานี้สิน คือ

1. ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน เพิ่มรายได้ด้วยการเพาะเห็ด เลี้ยงปลา
2. ทำให้ทีมกับสมาชิกมาทดลองทำน้ายาเอนกประสงค์ โดยร่วมกลุ่มกันเพื่อ ทำน้ำหมัก น้ำคั่ง น้ำเกลือ โดยมีแม่เข้ม เป็นวิทยากรภูมิปัญญาในหมู่บ้าน หลังจากนั้นได้มีการสรุปเปรียบเทียบของใช้ในครัวเรือน ระหว่าง น้ายาล้างจานกับน้ายาเอนกประสงค์ อย่างไหนจะทำให้ประหยัดมากกว่ากัน

สรุป คือ การทำน้ายาเอนกประสงค์ประหยัดกว่า แต่กลิ่นไม่หอมเหมือนที่เราซื้อมา

การศึกษาดูงาน

หลังจากที่เราได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและเห็นแนวทางให้การแก้ปัญหานี้สินและทีมวิจัยยังเห็นว่าแนวทางที่กำหนดนั้นยังไม่เพียงพอต่อการแก้ปัญหา เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตร จึงคิดว่าน่าจะมีแนวทางในการลดต้นทุนการผลิตของตนเองและการรับรู้วิธีการทำการเกษตรแบบใหม่ ๆ จึงได้ไปศึกษาดูงานที่ สวนของอาจารย์ทอง ธรรมดา ที่ อ.พิมาย จ.นครราชสีมา เพื่อเรียนรู้การทำเกษตรเชิงพาณิชย์ แนวคิดของอาจารย์ทองนั้นเป็นที่น่าสนใจ อาจารย์จะยึดหลัก “ปลูกมะนาวนอกฤดู ทำในสิ่งที่คนอื่นไม่ทำ ไม่ขายในสิ่งที่เขาขายเยอะ ปลูกในสิ่งที่คนอื่นไม่ปลูก”

สรุป

จากการไปดูงานได้นำหลักการและวิธีการปลูกมาปรับปรุงใช้ในกลุ่มและครัวเรือน และได้มีการทดลองปลูกตามหัวไร่ ปลายนา

ทีมวิจัยได้รับความร่วมมือจากที่ปรึกษาและกลุ่มพี่เลี้ยงเป็นอย่างดี มีการปรึกษาหารือกันถึงโครงการและวิธีการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วม

ผลการดำเนินงาน

1. ทีมวิจัยจัดแบ่งกลุ่มเป็น 4 กลุ่ม ให้รับผิดชอบสิ่งที่มอบหมายให้

3.1.2 เวทีชี้แจงโครงการวิจัยต่อชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์ เพื่อสร้างความเข้าใจโครงการและความร่วมมือตลอดจนวางแผนวิจัยร่วมกันกับชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

กลุ่มเป้าหมาย

- ทีมวิจัย 10 คน
- ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ นักเรียน และสมาชิก อบต.รวม 100 คน

ระยะเวลาดำเนินงาน

เดือนที่ 1 (1 วัน)

เดือนสิงหาคม 2553

วิธีการดำเนินงาน

1. ประสานชาวบ้านผู้นำชุมชน โรงเรียน วัด และ อบต.
2. ทำความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โครงการวิจัยและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
3. วางแผนการวิจัยร่วมกัน
4. บันทึกสรุปผลการเก็บเวที

ผลการดำเนินงาน

1. ผู้นำชุมชน โรงเรียน วัดและอบต. เข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวางแผนการทำงาน

ปัญหาอุปสรรค

- ชาวบ้านยังไม่เข้าใจในโครงการวิจัยเท่าที่ควร

บทเรียนที่ได้รับ

1. ชาวบ้านและองค์กรที่เกี่ยวข้องเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
2. มีแผนปฏิบัติการร่วมกันอย่างน้อยในช่วง 7 เดือนแรก

3.1.3 สํารวจพื้นที่ระบบนิเวศและทรัพยากร (ดิน น้ำ ป่า) ของชุมชน

วัตถุประสงค์เพื่อลงพื้นที่สํารวจข้อมูลระบบนิเวศและทรัพยากรของชุมชน
กลุ่มเป้าหมาย

- ชาวบ้านผู้นำชุมชน พระครู นักเรียน และอบต. 20 คน
- พี่เลี้ยง 2 คน

ระยะเวลาดำเนินงาน

- เดือนสิงหาคม 2553

สถานที่จัดกิจกรรม

- สำนักงานกลุ่ม

วิธีการดำเนินงาน

1. ประสานทีมวิจัย
2. ประสานชาวบ้าน ผู้รู้ ผู้นำชุมชน

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยแบ่งการเก็บข้อมูลเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มละ 2 คน ทำการเก็บข้อมูลของชุมชนในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ได้แก่ ดิน น้ำ ป่า แทนที่ชุมชนบ้านโนนทัน

บทเรียนที่ได้รับ

1. นักวิจัยชาวบ้านและพัฒนาทักษะการใช้เครื่องมือสำรวจข้อมูล
2. เกิดการประสานความร่วมมือในการทำงานร่วมกันของชุมชน แผนที่เดินดินได้ข้อมูลบริบทชุมชน

3.2 การศึกษาข้อมูล

- ทีมวิจัยวางแผนการสร้างเครื่องมือ (แบบสอบถาม)
- การเก็บข้อมูล ดำเนินการโดยทีมวิจัยเดินเก็บเอกสารจากสมาชิกและครัวเรือนเป้าหมายจำนวน 136 ครัวเรือน ตามที่ได้รับมอบหมาย
- การรวบรวมข้อมูลทีมวิจัยนำข้อมูลที่นำมาแยกหมวดทำรายละเอียดเพื่อนำเสนอต่อ
- การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อทีมวิจัยได้เตรียมข้อมูลส่วนหนึ่งแล้วทำการนัดหมายสมาชิกครัวเรือนเป้าหมายเพื่อแลกเปลี่ยน มีการทบทวนและแก้ไขร่วมกันเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการให้มากที่สุด
- การนำเสนอ เป็นการนำข้อมูลที่ผ่านกระบวนการวิเคราะห์แล้วมานำเสนอต่อที่ประชุมร่วมกันทั้งสมาชิกเป้าหมาย พร้อมคณะที่ปรึกษาเพื่อยืนยันข้อมูลอีกครั้ง

3.3 บทเรียนของการศึกษาข้อมูล

จากข้อมูลเห็นได้ว่าครัวเรือนเป้าหมายมีหมวดค่าใช้จ่ายหลายด้าน ซึ่งมีความจำเป็น เช่น ค่าอาหาร ค่าเล่าเรียน ค่าน้ำมัน ค่าของใช้สอย โดยมียอดการใช้จ่ายที่โชว์ตัวเลขที่เห็นได้ชัดและเป็นประจำพร้อมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าปัญหาเกิดการนโยบายภาครัฐการใช้สินเชื่อทำให้ชาวบ้านมีความหวัง มีหนี้สินเพิ่มขึ้น แต่ถ้าเปรียบเทียบกับทรัพย์สินที่มีอยู่จากการสำรวจข้อมูลมีมูลค่ามากกว่าหนี้สินอยู่บ้าง

3.4 ปัญหาและอุปสรรค

ทีมวิจัยมีข้อสงสัยในตัวโครงการวิจัยถึงเป้าหมายว่าจะแก้ปัญหาหนี้สินคงลำบากมากจะทำได้อย่างไร ชาวบ้านจะให้ความร่วมมือขนาดไหน จะทำให้เกิดความไม่มั่นใจและเมื่อลงมือปฏิบัติจริงก็เห็นปัญหามากมาย

- ทีมวิจัยไม่มีความมั่นใจเต็มร้อย
- ทีมวิจัยมีงานประจำในครัวเรือนทำให้มีเวลาน้อยลง
- ทีมวิจัยมีความรู้ยังไม่พอ

- กลุ่มเป้าหมายให้ข้อมูลไม่เต็มที่เพราะไม่เข้าใจ
- กลุ่มเป้าหมายมีการปกปิดข้อมูลด้านหนี้สิน กลัวคนอื่น ๆ รู้
- การสุ่มข้อมูลของกลุ่มเป้าหมายทำให้เกิดข้อมูลคลาดเคลื่อน

บทที่ 4

ผลการศึกษา

4.1 สภาพปัญหาและสถานการณ์หนี้สิน บ้านโนนทัน

การเก็บรวบรวมข้อมูลนี้ ทีมวิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลใน 2 ลักษณะคือ การเก็บเพื่อเป็นการสำรวจเบื้องต้นกับสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรวมทางเลือกและเก็บข้อมูลสำรวจหนี้สินทุกครอบครัวในหมู่บ้าน แต่ปรากฏว่าจากจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 200 กว่าครัวเรือนกลับพบว่า มีผู้ที่อาศัยอยู่จริง 136 ครัวเรือน จึงได้มีการสำรวจด้วยการจัดทำแบบสอบถาม เกี่ยวกับสถานการณ์ทรัพย์สิน หนี้สิน รายรับ รายจ่ายในครัวเรือน โดยเก็บรวบรวมในช่วงเดือนมิถุนายน ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 136 ครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครัวเรือน ดังรายงานผลการศึกษาดังนี้

4.1.1 สถานการณ์ ทรัพย์สิน

สรุปทรัพย์สิน 136 ครัวเรือน

- เป็นข้อมูลที่ทีมวิจัยออกเดินสอบถามตามครัวเรือนตามเป้าหมายของแต่ละทีม ซึ่งได้รับความร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมายดีพอสมควรเพราะเป็นข้อมูลเห็นจริงจับต้องได้
- สำหรับหมวดราคาทรัพย์สินนั้นทีมวิจัยนำข้อมูลมารวมกันแล้วมา ร่วมกันประเมินราคาทรัพย์สินร่วมกันทั้งทีม

รายการ	จำนวน (ครัวเรือน)	ราคาทรัพย์สิน (บาท)
1.บ้าน	136	22,640,000
2. รถยนต์	36	8,386,000
3. รถแทรกเตอร์	5	6,280,000
4. รถจักรยานยนต์	125	6,280,000
5. รถไถนาคูโบต้า	82	3,215,000
6. โค	153	1,620,000
7. นางข้าว	95	1,540,000
8. รถบรรทุกสินค้า	1	900,000
9. กระบือ	72	766,000
10. ตู้เย็น	120	527,740

11. โทรศัพท์	128	400,430
12. รถอีแต๋น	1	330,000
13. คอมพิวเตอร์	13	236,000
14. รถพ่นยา	2	190,000
15. เครื่องซักผ้า	33	161,284
16. โทรศัพท์	83	153,000
17. ซิดี	38	138,000
18. โรงสีข้าว	1	82,000
19. พัดลม	123	72,650
20. รถม้า	1	25,000
21. เครื่องตัดหญ้า	8	13,500
22. จักรอุตสาหกรรม	2	8,000
23. จานดาวเทียม	3	6,000
24. ตู้เชื่อม	1	3,000
25. จักรยาน	2	1,500
รวมเป็นเงิน		51,345,504

จากการลงข้อมูล พบว่า สถานการณ์ทรัพย์สินคิดตามมูลค่าการเชื่อมโยงของทรัพย์สิน อันดับ1คือ บ้าน อันดับ 2 และ 3 เป็นจำพวกเครื่องจักร และคิดมูลค่ารวม 51,345,504 บาท แต่ทรัพย์สินเหล่านี้คิดบนฐานที่มีค่าเชื่อมโยง (ส่วนหนึ่งยังต้องผ่อนส่งค้างงวด) นานวันก็อาจจะไม่สามารถตีราคาได้ อย่างไรก็ตาม ทรัพย์สินเหล่านี้ เป็นหลักประกันชาวบ้านในด้านที่อยู่อาศัยได้ แต่ไม่สามารถที่จะเป็นกันประกันในการดำรงชีวิต ซึ่งทำให้เห็นว่า ทรัพย์สินที่มีไม่ก่อรายได้ให้กับชาวบ้านมีมากกว่าทรัพย์สินก่อรายได้ เช่น ที่ดินหรือบ้าน

4.1.2 รายรับ-รายจ่ายในครัวเรือน

ทีมวิจัยได้ทำการสำรวจรายรับ รายจ่าย ในครัวเรือนโดยทดลองเก็บกับสมาชิกกลุ่ม63 คน เพื่อศึกษาภาวะรายรับ-รายจ่าย ประจำเดือน(เก็บเป็นกรณีศึกษา เดือน ให้เห็นว่าระบบการรับจ่ายและประเภทของที่มา-ที่ไปของเงินเกิดจากแหล่งไหนบ้าง) โดยขอความร่วมมือแต่ละครอบครัว กรอกข้อมูลในแบบสอบถามที่ทีมวิจัยจัดทำขึ้น (ตัวอย่างในภาคผนวก) เป็นรายรับ-รายจ่ายที่เกิดขึ้นประจำวัน ตลอดทั้งเดือนซึ่งให้เก็บประจำเดือน 18 ก.ย.53 -18 ต.ค.53จากนั้นนำข้อมูลดังกล่าวมารวบรวม ดังผลการศึกษาดังนี้

รายได้ประจำเดือน	
รายการ	จำนวน (บาท)
1. ขายผัก-ผลไม้	99,813
2. ขายข้าว	89,799
3. ขายวัว-ควาย	86,900
4. รับจ้าง	67,070
5. ถอนเงินธนาคาร(กู้ยืม)	51,500
6. กู้เงิน	22,000
7. เงินลูกส่งมา	14,500
8. ค่าตอบแทน	7,150
9. ค่ารถ (รถไถ)	4,880
10. ขายปลา	2,850
11. เงินคนแก่	2,000
12. ขายไก่	1,370
13. เบี้ยประชุม	800
14. ถูทวย	700
15. นิตยา-ดูแลสัตว์	600
16. ขายไหม	600
17. ค่าเช่าบ้าน	500
รวม	453,032

จากรายงข้อมูลพอที่จะจัดประเภทของรายได้เป็นหมวดใหญ่ได้ 7 ประเภทดังนี้

1. รายได้จากภาคเกษตร	286,812 บาท
2. รายได้จากการรับจ้าง	74,220 บาท
3. รายได้จากการกู้ยืม	73,500 บาท
4. รายได้จากลูกส่งเงินมาให้	14,500 บาท
5. รายได้จากสวัสดิการ (ผู้สูงอายุ, เบี้ยประชุม)	2,800 บาท

6. หอย 700 บาท

7. บ้านเช่า 500 บาท

จะเห็นว่ารายได้ส่วนใหญ่เกิดจากภาคการเกษตรเป็นหลัก แต่เป็นที่น่าสนใจกว่ารายได้ที่เกิดจากการกั๊ยมก็มีค่อนข้างสูง เป็นอันดับ 3 ซึ่งใกล้เคียงกับรายได้จากการรับจ้าง อย่างไรก็ตาม การเก็บในเดือนกันยายนยังไม่ใช่วัยที่มีรายได้สูงสุดของชาวบ้าน แต่ข้อมูลที่ได้ก็ถือว่าสามารถเป็นค่าเฉลี่ยรายได้ของชาวบ้านรอบเดือน

รายจ่ายประจำเดือน	
รายการ	จำนวนเงิน (บาท)
1.ค่าซ่อมรถ	92,958
2.ค่าน้ำมันรถ	55,534
3.ปุ๋ยเคมี	32,107
4.ผัก-ผลไม้	32,107
5.ค่าเล่าเรียน	24,035
6.อาหารถุง	18,033
7.เนื้อ	17,909
8.ค่ารักษาพยาบาล	17,863
9.ทำบุญ	12,821
10.หอย	12,620
11.นม-ขนม	11,853
12.เสื้อผ้า-รองเท้า	11,306
13.ขำหม่าหญา	11,188
14.แป้ง-สบู่	10,254
15.ประกันชีวิต	10,254
16.ใช้หนี้	10,000
17.ปลา	9,013
18.ไก่	8,533
19.โทรศัพท์	7,678
20.บุหรื	7,403
21.ค่ารถ	6,532
22.ค่าจ้างแรงงาน	5,660

23.เครื่องปรุง	5,555
24.เครื่องคั้น	4,332
25.คูแลสค์ตัว	3,823
26.ข้าว	3,821
27.ไข่	3,735
28.แก๊ส	3,733
29.กาแฟ	3,500
30.ถ่านน้ำ-ค่าไฟ	2,799
31.ขยะ-ส้วม	2,725
32.ออม-ฝาก	1,905
33.น้ำมันพืช	1,638
34.พันธุ์พืช-สัตว์	1,149
35.พ.ร.บ –ภาษี	640
รวม	465,016

จากตารางรายจ่าย สามารถแยกประเภทของข้อมูล เรียงตามลำดับได้ดังนี้

1. รายจ่ายจากการซ่อมรถ+น้ำมันรถ 155,024 บาท
2. รายจ่ายด้านอาหาร/เครื่องปรุง/ประกอบอาหาร 123,762 บาท
3. รายจ่ายด้านการเกษตร (ยาฆ่าแมลง,หญ้า,แรงงาน,ปุ๋ย) 53,927 บาท
4. รายจ่ายด้านฟุ่มเฟือย(บุหรื,เสื้อผ้า,หอย,โทรศัพท์,แป้ง) 49,261 บาท
5. รายจ่ายด้านสุขภาพ (ค่ารักษา,ประกันชีวิต) 28,117 บาท
6. รายจ่ายด้านการศึกษา 24,035 บาท
7. รายจ่ายด้านสังคม(ทำบุญ) 12,821 บาท
8. รายจ่ายด้านหนี้สิน 10,000 บาท
9. รายจ่ายด้านสาธารณูปโภค (ถ่านน้ำ-ไฟ,ขยะ) 6,164 บาท
10. เงินออม 1,905 บาท

4.1.3แหล่งกู้ยืม

จากการสำรวจ 136 ครัวเรือน ที่มวิจัยได้พบ ตัวเลขที่แสดงออกมาแล้วเห็นได้ว่า กลุ่มเป้าหมายได้รับสินเชื่อจากแหล่งทุนภาครัฐมากที่สุด พอที่จะยืนยันได้ว่าหนี้สินที่เกิดขึ้นมา

จากนโยบายรัฐบาลเป็นส่วนใหญ่ แต่มีข้อดีคือ การชำระคืนเป็นรายปี มีระยะเวลาหลายปี มีอัตราดอกเบี้ยต่ำ ซึ่งถือว่ากลุ่มเป้าหมายพอที่สามารถชำระคืนและยอมรับได้ในดอกเบี้ยที่ตั้งไว้

แหล่งกู้ยืม	จำนวนเงิน (บาท)
1. ธ.ก.ส.	4,364,000
2. สินค้าผ่อนส่ง	10,193,320
3. ส.ป.ก.	1,647,000
4. ญาติพี่น้อง	1,133,640
5. กองทุนหมู่บ้าน	1,055,000
6. ทุนการศึกษา	763,510
7. กลุ่มเกษตรกร	486,900
8. ธนาคาร	282,000
9. ก.ข.ค.จ	224,000
10. บริษัทน้ำตาล	217,000
11. กู๋รายวัน	60,000
12. กลุ่มมะม่วง	16,000

ถ้าสังเกตจากข้อมูล จะเห็นได้ว่า หนี้สินส่วนใหญ่ ไม่ได้เกิดจากการกู้ยืมมาใช้ในภาคการเกษตรดังที่ชาวบ้านเข้าใจ แต่ถ้าดูจากสินค้าเงินผ่อนเราจะเห็นได้ว่ามีตัวเลขที่ค่อนข้างสูง นับเป็นการยืมหนี้ในลักษณะเงินผ่อนที่ชาวบ้านมองไม่เห็นจำนวนเงินเต็มมองเห็นสิ่งของที่ตนเองได้มา จึงมีความรู้สึกว่าการยืมหนี้ที่ได้จากการผ่อนสินค้ามีไม่มาก อย่างไรก็ตาม ถ้าไม่นับสินค้าเงินผ่อนแล้ว แหล่งกู้ยืมของชาวบ้านก็ยังคงเป็น ธ.ก.ส ,หน่วยงานภาครัฐ (ส.ป.ก) ที่เป็นแหล่งกู้ที่ดี ดอกเบี้ยต่ำ

4.2 สาเหตุของการเป็นหนี้

ข้อมูลที่ทีมวิจัยสอบถามเหตุของการเป็นหนี้ เกิดจากความต้องการในการประกอบอาชีพด้านการเกษตรที่มีการเปลี่ยนแปลงจากการใช้แรงงาน คน สัตว์ มาเป็นเครื่องจักรเพื่อให้ผลิตได้เยอะขึ้นมีการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ อ้อย มัน มีการค้นหาพันธุ์ที่ดี เพื่อให้ได้ปริมาณผลผลิตเพื่อมากขึ้น เมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้นนำมาสู่การปลูกสร้างบ้าน ต่อเติมบ้าน ซื้อรถยนต์ ซื้อรถจักรยานยนต์ ทำให้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น

การกู้เงินเพื่อทำการเกษตรลดน้อยลงมากขึ้นเพื่อชำระหนี้บ้าง ซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกอย่างอื่นด้วย เมื่อกู้เงินมากขึ้น ปัจจัยการผลิตสูงขึ้น มีความต้องการในการใช้ชีวิตที่

สะดวกสบายมากขึ้น บุตรหลานมีการศึกษาสูงขึ้น โดยจะต้องเรียนทุกคน ค่าใช้จ่ายเกิดขึ้นทุกวัน รายรับกลับมาเป็นปี หนี้จึงเพิ่มขึ้น มีการหาแหล่งทุนเพิ่มขึ้นในปัจจุบัน

เหตุผลการกู้ยืม	
1. ทำการเกษตร	100%
2. ใช้จ่ายในครัวเรือน	100 %
3. มอเตอร์ไซด์	92 %
4. รถไถนา	65 %
5. สัตว์เลี้ยง	33 %
6. รถยนต์	26 %
7. สร้างบ้าน	11%
8. ทุนการศึกษา	8 %
9. แทรกเตอร์	4 %
10. พ่อกู้ซื้ออ้อย	1.4 %
11. รักษาพยาบาล	0.7%

4.3 ปัจจัยและเงื่อนไขที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้สินที่ผ่านมาได้

ผลจากการที่ทีมวิจัยได้ข้อมูลจากการสอบถามและการประเมินสภาพหนี้สินส่วนใหญ่หนี้เกิดจากการหาปัจจัยการผลิตใหม่ ๆ เช่น รถไถนาเดินตาม รถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ ที่ได้รับการส่งเสริมจากธนาคาร ธกส. ทำให้เกษตรกรเป็นหนี้ ทั้งนี้การผ่อนชำระเรื่อยมาทำให้หนี้ลดลงบ้าง แต่ปัจจัยด้านการบริโภค และมีการใช้ของฟุ่มเฟือยอื่น ๆ ทำให้มีการใช้จ่ายเพิ่มขึ้น การศึกษาของบุตรหลานก็เป็นภาระต้องรับผิดชอบต่อไป

การบริหารจัดการของกลุ่มเป้าหมายไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน ขาดความเข้าใจ ไม่พึ่งพาตนเอง อาศัยปัจจัยภายนอกอย่างมาก การปลูกพืชเชิงเศรษฐกิจ โดยมีการวิ่งหาพันธุ์พืชใหม่ ๆ

4.4 องค์ความรู้และภูมิปัญญาในการแก้ปัญหานี้สิน

หลักเศรษฐกิจพอเพียง รู้จักพอ รู้จักประหยัด พึ่งตนเองให้มาก ให้ปลูกอยู่ปลูกกิน (ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก) โดยการออกเรียนรู้ของทีมวิจัยและกลุ่มเป้าหมายที่สวน อ.ทอง ธรรมชาติ อ.พิมาย จ.นครราชสีมา ยังได้แนวคิดและทักษะในการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตแบบพอเพียง ให้มีหลักการดำรงตนอย่างไม่ประมาท

หลักเศรษฐกิจพอเพียง

1. อดรู้ร้าวของชีวิต
2. รู้จักกิน-อยู่-พอ รู้จักคิด-ทำ-ไว้
3. สร้างความเท่ากัน “วัตถุนิยม”
4. ลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น ใช้ทุกอย่างที่ทำ ทำทุกอย่างที่ใช้ ซื้อทุกอย่างที่จำเป็น
5. เลิกปลูกพืชเชิงเดี่ยว
6. เลิกทำไร่ให้ทำสวน
7. อะไรแพงอย่าปลูก
8. มีแผนการปลูก อย่าปลูกตามอารมณ์
9. ทำจากน้อยค่อย ๆ เพิ่ม
10. เน้นปลูกไม้ผลนอกฤดูกาล
11. มีการทำบัญชีครัวเรือน ไม่เน้นรายรับ เน้นรายเหลือ

โอกาสดีสำหรับเกษตรกร

1. เกษตรน้อยลง
2. อาหารต้องการมากขึ้น
3. อุตสาหกรรม
4. คนขี้เกียจ มีเยอะ(ซื้อมากกว่า)

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

บ้านโนนทัน หมู่ที่ 8 ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น เป็นหมู่บ้านชนากลาง ปัจจุบันมีบ้านเรือนประมาณ 200 หลังคาเรือน มีประชากรประมาณ 1,000 คน มีวัด 1 แห่ง และโรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง ชาวบ้านทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก ได้แก่ การทำไร่อ้อย ที่ถือว่าเป็นรายได้หลักของครอบครัว เฉลี่ยปีละประมาณ 2-3 แสนบาท/ครอบครัว ภายหลังจากกระแสการพัฒนาของประเทศที่ส่งเสริมการผลิตเชิงพาณิชย์ เน้นการผลิตเพื่อขาย และกระตุ้นการบริโภคของประชาชน ประกอบกับบ้านโนนทันเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้เมือง (ห่างเมืองขอนแก่น 25 กิโลเมตร) ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลง จากเดิมเคยเป็นชาวนาที่สามารถพึ่งตนเองได้ทั้งปัจจัย 4 และทำการผลิตเน้นการบริโภคในครัวเรือนโดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีชีวิตที่พึ่งพิงภายนอกมากขึ้น เน้นการซื้ออยู่ซื้อกินเป็นหลัก การทำไร่อ้อยที่ต้องใช้พื้นที่จำนวนมาก ทำให้ชาวบ้านต้องเสียเวลาในการดูแลรักษาอย่างมากจนแทบไม่มีเวลาว่าง ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ไม่มีเวลาปลูกอยู่ปลูกกิน และหาอยู่หากินจากไร่นาและป่าเหมือนเมื่อก่อน จำเป็นต้องซื้อหาอาหารแทบทุกวัน เหตุปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้นล้วนแล้วแต่ทำให้ชาวบ้านตกอยู่ในสถานการณ์รายจ่ายมากกว่ารายได้ จำเป็นต้องกู้ยืมเงินจาก ธ.ก.ส. และแหล่งเงินกู้ต่างๆ เป็นหนี้สินกันแทบทุกหลังคาเรือน จากการเก็บข้อมูลจำนวนหนี้สินเบื้องต้นจากสมาชิกกลุ่มเกษตรผสมผสานจำนวน 60 ครัวเรือน พบว่ามีจำนวนหนี้สินรวมกันมากกว่า 13 ล้านบาท จึงเป็นเหตุให้กลุ่มเกษตรกรที่เป็นแกนนำหลักในการลดภาวะค่าใช้จ่ายในครัวเรือนนั้นเห็นความสำคัญ และทำการศึกษาข้อมูล จากจำนวนครัวเรือน 136 ครัวเรือน จาก 200 ครัวเรือน ดำเนินกระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม ดังนี้

ผลการศึกษา พบว่า สถานการณ์ด้านทรัพย์สินสำรวจ 136 หลังคาเรือนมูลค่า 51,345,504 บาท อันดับหนึ่งคือ บ้าง รองลงมาคือ รถยนต์ส่วนบุคคล และรถแทรกเตอร์ที่ใช้ในการเกษตร ซึ่งทรัพย์สินเหล่านี้คิดบนฐานที่มีค่าเสื่อมถอย ยกเว้นที่ดิน อย่างไรก็ตาม ทรัพย์สินบางส่วนยังติดจำนองในธนาคาร จากสถานการณ์ทรัพย์สินที่วิจัยจึงได้ทำการเก็บข้อมูลรายรับ-รายจ่าย ซึ่งเป็นตัวบ่งบอกสถานการณ์ของชาวบ้านได้ โดยเก็บเฉพาะกลุ่มเกษตรกร 63 ราย เป็นเวลา 1 เดือน ปรากฏว่า รายรับส่วนใหญ่มาจากภาคการเกษตรคิดเป็น 286,812 บาท รับจ้าง 74,220 บาท และ กู้ยืม 73,500 บาท ตามลำดับ รวมรายรับทั้งสิ้น 434,532 บาท สำหรับรายจ่าย เกิดขึ้นจากการใช้เป็นค่าน้ำมันและซ่อมรถคิดเป็น 155,024 บาท ค่าอาหาร 123,762 บาท และ การเกษตร 53,927 บาท รวมรายจ่ายทั้งสิ้น 332,713 บาท จะเห็นได้ว่ารายรับกับ

รายจ่ายไม่สมดุลกัน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องหาเงินอีกส่วนหนึ่งมาใช้จ่าย จากการศึกษาพบว่า แหล่งกู้ยืมของชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเงินกูในระบบ เช่น ธ.ก.ส ส่วนกู้นอกระบบจะเป็นการกู้ยืมญาติพี่น้องกันเอง ส่วนเงินกู้รายวันไม่มี อย่างไรก็ตาม ถ้าดูจากรายจ่ายในอันดับสองเป็นเรื่องค่าอาหาร ซึ่งในความเป็นจริงชาวบ้านสามารถที่จะลดการบริโภค และจัดทำหรือปลูกพืชกินเองได้ อันจะเป็นการลดค่าใช้จ่ายลง ดังนั้น ชาวบ้านจึงร่วมกันวิเคราะห์ถึงสาเหตุและหาแนวทางที่จะแก้ไขปัญหาก็กำหนดแนวทาง คือ 1.การรวมกลุ่มเป็นจึงหาน้ำมัน อันเนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ทำการเกษตรตลอดปีความจำเป็นในการใช้น้ำมันจึงมีมาก ถ้าทุกคนสามารถที่จะรวมกลุ่มเพื่อจัดซื้อน้ำมัน หรือจัดทำสหกรณ์จะทำให้ชาวบ้านลดค่าใช้จ่ายลงได้ 2.ลดค่าใช้จ่ายอาหารหันมาผลิตเองโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง 3. การทำเกษตรต้นทุนต่ำและไม่ตามตลาด ผลิตพืชกินและลดพืชขาย แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ทีมวิจัยไม่สามารถพัฒนาตามแนวทางที่วิเคราะห์ได้อันเนื่องจาก การทำอาชีพตลอดปีจึงไม่สามารถทำการวิจัยให้สำเร็จตามระยะเวลาของ สกว. ได้ แต่อย่างไรก็ตาม ทีมวิจัยก็จะทำการพัฒนาชุมชน โดยใช้ฐานข้อมูลที่ได้ศึกษาได้เป็นการแก้ไขปัญห

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ต่องานวิจัย งานด้านการวิจัยเป็นงานที่มีขอบเขตการจัดการหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย การที่นำลงสู่ชุมชนนั้นนับว่ามีปัญหาอย่างมาก เนื่องจากการเป็นชาวบ้านขาดทีมวิจัยและผู้เป็นสมาชิกกลุ่มเป้าหมาย นั้นมีภาระหน้าที่ไม่แน่นอนในการดำเนินชีวิต การทำไร่ การทำนา ตามฤดูกาล ดิน น้ำ อากาศ ถือเป็นปัจจัยในการประกอบอาชีพ การจัดเก็บข้อมูลหรือการให้ข้อมูลมีการเร่งรีบ ความเข้าใจคือจะเอาไปทำอะไร จะทำได้หรือ ดังโครงการวิจัยโครงการนี้เกี่ยวกับปัญหาหนี้สิน นับเป็นเรื่องที่ลึกในด้านข้อมูล มีความซับซ้อน มีการปกปิดข้อมูล จึงนำไปสู่การประเมินโครงการวิจัยที่ไม่สัมฤทธิ์ผลดังความมุ่งหวัง

5.2.2 ต่อทีมวิจัย การทำหน้าที่ของทีมวิจัยมีความพยายามอย่างยิ่งที่จะทำข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายตามที่วางรูปแบบไว้ มีการแนะนำทำความเข้าใจ ขอร้องในการให้ข้อมูล การเดินสำรวจตามแผนงานต่าง ๆ มีความตั้งใจ และเข้าใจข้อมูลอย่างดี แต่การนำเสนอผลการดำเนินงานนั้น ยังไม่สามารถบรรยายและเขียนเป็นรายงานจึงเป็นจุดอ่อนของทีมวิจัยเป็นอย่างมาก ซึ่งถ้ามีการจัดทำโครงการวิจัยในครั้งต่อไป อาจจะคำนึงถึงผู้เข้าร่วมทีมที่มีความชำนาญหรือทักษะในการเขียนและบรรยายเพื่อให้ผลงานดีขึ้น

5.2.3 ต่อสกว. การทำหน้าที่ของคณะกรรมการผู้ตรวจสอบหรือหน่วยงานเจ้าของงบประมาณควรลงมาติดตามการทำงานอย่างต่อเนื่อง จะได้เข้าใจปัญหาและรู้แนวทางการปฏิบัติ มีแนวทางแก้ไขอย่างไร ถ้ารอบทสรุปตามรายงานจะไม่ได้คำตอบที่สมบูรณ์แน่นอน

ภาคผนวก

1. รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูล จำนวน 6 คน

1. หลวงพ่อพระครู มงคลธรรม อายุ 80 ปี
2. พ่อตาจันทร์ ทอดทอง บ้านเลขที่ 55 อายุ 76 ปี
3. แม่เบา ทองศรี บ้านเลขที่ 81 อายุ 77 ปี
4. แม่สวน ศิริจันทร์ บ้านเลขที่ 54 อายุ 74 ปี
5. แม่อ่อน แสนสุนนท์ บ้านเลขที่ 32 อายุ 77 ปี
6. แม่คำสอน ขาไซ บ้านเลขที่ 24 อายุ 80 ปี

ตัวอย่างแบบสอบถาม รายรับ รายจ่าย

วันที่	รายรับ	รายจ่าย												รวม	
		ค่าอาหาร				ค่าใช้สอย				ค่าอื่นๆ					
1		ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า
2															
3															
4															
5	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า
6															
7															
8															
9															
10	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า
11	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า
12	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า
13															
14	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า	ค่าเช่า

[illegible]

ตัวอย่างแบบสำรวจหนี้สินในครัวเรือน

ภาระหนี้สินครัวเรือน

เดือน

ปี พ.ศ.

ประเภทหนี้	จำนวนเงิน				ความสามารถชำระหนี้		
ในระบบ	กู้ทั้งหมด	คงเหลือ	ตามสัญญาการชำระ	ตัดออก	คัดค้าน	ชำระไม่ได้	
1. ธ.ก.ส.	๕๐๐๐๐						
2. ธนาคาร							
3. สหกรณ์							
4. กองทุนหมู่บ้าน	5๐๐0						
5. ก.ข.ค.จ.							
6. ส.ป.ก.							
7. กลุ่มต่างๆ							
8. 1							
9. 2							
10. 3							
11. 4							
รวม							
นอกระบบ							
เงินกู้ยืม							
ญาติพี่น้อง	๗,๐๐0						
สินค้าผ่อนส่ง							
รวม							

ภาพกิจกรรม

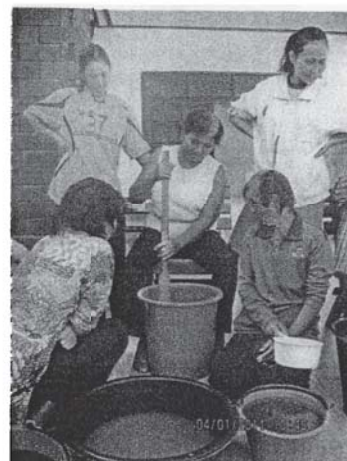
1. เวทีสร้างความเข้าใจต่องานวิจัย

2. ประชุมรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

3. กิจกรรมเพื่อลดค่าใช้จ่าย (ทำน้ำยาเอนกประสงค์)

4. ศึกษาฐานไร่เพชรพิมาย อ.ทอง ธรรมดา

ประวัติส่วนตัว

1.นายบุญช่วง มีทา เกิดวันที่ 24 มีนาคม 2496

การศึกษา

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองหญ้าแพรก ต.คอนหัน อ.เมือง จ.ขอนแก่น 40000

ปัจจุบัน อยู่บ้านเลขที่ 100 ม. 8 ต.โนนสมบูรณ์ อ.บ้านแฮด จ.ขอนแก่น 40110

2.นางบัวลี กองพา เกิดวันที่ 13 กรกฎาคม 2514

การศึกษา

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านโนนทัน ต.บ้านเป้า อ.บ้านแฮด จ.ขอนแก่น

ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนท่าพระวิทยายน ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น

ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนท่าพระวิทยายน ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น

การทำงาน เกษตรกรรม

3. นาง ปาง เสาวทน

การศึกษา

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านโนนทัน ตำบล บ้านเป้า

อำเภอ บ้านไผ่ จังหวัด ขอนแก่น

ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนคอนหันวิทยายน ตำบล ท่าพระ

อำเภอ เมือง จังหวัด ขอนแก่น (ปัจจุบัน เป็น โรงเรียนท่าพระวิทยายน)

ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน บ้านแฮด

การทำงาน

ประกอบเกษตรกรรม

4. นาย สังเวียน บุปผา

การศึกษา

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหนองหญ้าแพรก ตำบลคอนหัน

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย

การทำงาน

เกษตรกรรม ทำไร่-ทำนา

5. นาง พิภูล ทอดทอง เกิดวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ.2511

การศึกษา

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านโนนทัน ตำบลบ้านเป้า อำเภอ บ้านไผ่

จังหวัด ขอนแก่น

ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนดอนหันวิทยายน ตำบลท่าพระ
อำเภอเมือง จังหวัด ขอนแก่น (ปัจจุบันเป็น โรงเรียนท่าพระวิทยายน)

การทำงาน

เกษตรกรกรรม ทำนา-ทำไร่

6. นางเข็ม สีหาบัณฑิต เกิด พุทธศักราช 2492

การศึกษา

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านโนนทัน ตำบล บ้านเป่า
อำเภอ บ้านไผ่ จังหวัด ขอนแก่น

การทำงาน

แม่บ้าน ประกอบอาชีพ ทำนา-ทำไร่

7. นายชัย สีหาบัณฑิต เกิด 10 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2502

การศึกษา

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านโนนทัน ตำบลบ้านเป่า
อำเภอบ้านไผ่ จังหวัด ขอนแก่น

ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน บ้านแฮด

ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษาโรงเรียน บ้านแฮด

ประวัติการทำงาน

ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านวาระที่หนึ่งเมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2546
อยู่ในวาระห้าปี ต่อมาได้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านในวาระที่สอง เมื่อวันที่
1 เมษายน พุทธศักราช 2551

8. นาย พิชิต ลินน้อย เกิดวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2514

การศึกษา

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านโนนทัน ตำบล บ้านเป่า อำเภอ บ้านไผ่
จังหวัด ขอนแก่น

ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียน ท่าพระวิทยายน ตำบลท่าพระ อำเภอเมือง
จังหวัด ขอนแก่น

ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียน ท่าพระวิทยายน ตำบลท่าพระ อำเภอเมือง
จังหวัด ขอนแก่น

การทำงาน

อาชีพ เกษตรกรรม ทำนา-ทำไร่

9. นาย สุพชัย แก่นพิมพ์ เกิดวันที่ 1 มกราคม พุทธศักราช 2515
การศึกษา

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านวังหว้า ตำบลบ้านเป้า
อำเภอบ้านไผ่ จังหวัด ขอนแก่น 40110
ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน บ้านแฮด
ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน บ้านแฮด

การทำงาน

วาระที่ 1 เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่ บ้านโนนทัน ปี 2546
วาระที่ 2 เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลโนนสมบูรณ์
ปี 2546-2554

10. นายประคอง เหล่าหมวด อายุ 44 ปี
บ้านเลขที่ 99 ม.8 บ้านโนนทัน ต.โนนสมบูรณ์ อ.บ้านแฮด จ.ขอนแก่น
เกิด 14 กุมภาพันธ์ 2510 ที่บ้านเลขที่ 70 ม. 9 บ้านโนนทัน ต.บ้านเป้า อ.บ้านไผ่ จ.ขอนแก่น
การศึกษา

ประถมศึกษา ป.1-4 โรงเรียนบ้านโนนทัน
ประถมศึกษา ป.5-6 โรงเรียนบ้านห้วยเตย
มัธยมศึกษา 1-3 โรงเรียนคอนหันวิทยา
มัธยมศึกษา 4-6 โรงเรียนสงเคราะห์นิยมวิทยา

การทำงาน

- ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน 5 ปี
- ตำแหน่งสมาชิก อบต. 4 ปี (เป็นผู้บริหาร อบต. โนนสมบูรณ์)
- ตำแหน่งเลขานุการ อบต. โนนสมบูรณ์